

ELAZIĞ

KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ Yıl:33 Sayı:58 Ocak 2023

BAKÜ FUZULİ EL YAZMALARİ ENSTİTÜSÜNE ZİYARET

ELA ZI Ğ

KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ

Künye

İmtiyaz Sahibi
Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı adına
Mehmet ÇAĞLAR

*Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü*
Murat KATİBOĞLU

Yayın Kurulu
Prof. Kerim SUNGUROĞLU
Mustafa TURAN
Sevim (Anagür) KOYUNOĞLU
Prof. Kemal ÖZMEN
Cahit KOÇ

Yönetim Yeri ve Adresi
Sokullu Mehmet Paşa Cad. Ece Sk.
No: 15/3 Dikmen ANKARA
Tel: 0312 480 28 80
Fax: 0312 480 38 08
e-mail: elvak@elvak.org.tr

Tasarım

Nasuh Akar Mahallesi,
Süleyman Hacıabdullohoğlu Caddesi,
No:11/1 Balgat - Çankaya / ANKARA
Tel: 0.312 287 20 23 - 0.312 287 20 24
Gsm: 0.532 762 56 74
bilgi@kademedya.com
www.kademedya.com
www.kadepromosyon.com

Baskı

Ankara Ofset
Büyük Sanayi 1. Cadde
Necatibey İş Hanı Alt Kat No: 93/43-44
İskitler - Ankara
Tel: 0.312 384 50 63

Yayın Tarihi: Ocak 2023

Yayın Türü: Yerel Süreli

Yayın Aralığı: 6 ay

Yayın Dili: Türkçe

İçindekiler

Mehmet ÇAĞLAR "Bakü'de Kurtuluşun 104'üncü Yıl Dönümünde Gerçekleştirilen Tarihi Buluşma" 3

Köksal BALOŞ "Elazığ'ın ve Vakfımızın Acı Kayıpları" 5

Prof. Dr. İlhami KIZIROĞLU "Harput ve Çevresi Tarihi" 7

Öner DEMİREL "Harput'ta Kış Mevsiminde Yaşam" 18

Fahmettin AYDIN "Modernleşme Sürecinde Bir Garip Mektep" 22

Sevim ANAGÜR KOYUNOĞLU "Bir Zamanlar Elazığ Sofra Kültürünün Vazgeçilmezi Tandır Ekmeği" 25

Eczacı A. Metin YARAMANOĞLU "Prof. Dr. Hamit Ziya Gökalp'in Elazığ Seyahatleri" 28

Vedat KENT "Büyük Hazar'dan Küçük Hazar'a, Harput Senfonisi" 30

Mehmet ÇAĞLAR
Yönetim Kurulu Başkanı

BAKÜ' DE KURTULUŞUN 104'ÜNCÜ YIL DÖNÜMÜNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN TARİHİ BULUŞMA

15 Eylül 1918 tarihinde **Nuri Paşa** komutasındaki **Kafkas İslam Ordusunun** Bakü'yü düşman işgalinden kurtuluşunun 104'üncü yıl dönümünde "**Harpur Senfonisi**" ile bu özel ve anlamlı günde Bakü'de kardeş Azerbaycan'la birlikte olmayı amaçlamıştık. Ancak, Karabağ'da yaşanan çatışma sonrasında ilan edilen yas nedeniyle konseri ertelemek zorunda kaldık. Çatışmada şehit düşen Azerbaycan'lı kardeşlerimizin acı haberi bizleri de üzdü.

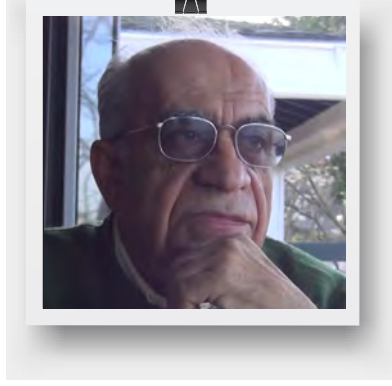
15 Eylül 2022 Perşembe günü Şehitler Anıtı ziyaretimizden sonra Azerbaycan "**Milli İlimler Akademisi Fuzuli El Yazmaları Enstitüsü**"nde **Manas Koordinatörü Şener Bulut**'un öncülüğünde hazırlanan "**Elazığ - Bakü Kültür Faaliyetleri**" adını taşıyan bir çalışmanın tanıtımı ile ilgili bir toplantıya katıldık. **Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı ile Manas Yayıncılık** tarafından düzenlenen "**Elazığ - Bakü Kültür Faaliyetleri**" adlı eser 30 yıllık süreçte Elazığ-Azerbaycan arasında gelişen ve gerçekleştirilen kültür ve sanat faaliyetlerini içermektedir. Ayrıntılı olarak değerlendirilen bu faaliyetler kurulan kültürel dostluk bağının ne kadar özel ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu eserin tanıtımı ile ilgili toplantı **Prof. Dr. Asif Rüstemli** yönetiminde gerçekleştirilmiş olup, toplantıya Türkiye'den gelen heyetin yanı sıra, **Milli İlimler Akademisi Başkanı Prof. Dr. Teymur Kerimli**, **Prof. Dr. İsa Habibeyli**, Akademinin öğretim üyeleri ve Azerbaycan'lı yazarlar katıldılar.

Toplantıda Elazığ'ın 1992 yılından beri Türk Dünyası ile geliştirdiği ortak sanat ve kültür projelerinden söz edilmiş ve 30 yıllık bu süreçte özellikle Azerbaycan'la olan kültürel ilişkilerimiz ve gerçekleştirdiğimiz etkinlikler dile getirilmiştir.

Toplantıya katılanlar tanıtımı yapılan esere yoğun ilgi göstermekle kalmadılar, beğenilerini de dile getirdiler. Özellikle Hazar' dan Hazar' a kültür dünyasının köprüsünü kuran Azerbaycan'lı ünlü şair **Elmas Yıldırım**'ın Elazığ'la ortak hikayesi ilginin ötesinde yoğun bir duygu ortamı yarattı.

Elazığ Kùltür ve Tanıtma Vakfı tarafından organize edilen ve Bakü'nün düşman işgalinden kurtuluşunun 104'üncü yıl dönümü olan 15 Eylül'de gerçekleştirilmesi düşünülen "**Harpur Senfonisi**" konseri programının amacı Azerbaycan'la kurulmuş olan gönül ve dostluk bağıını bu konserle taçlandırmaktı. Ancak, ertelen konserin önümüzdeki yıl yapılması konusunda özellikle **Bakü Büyükelçimiz Sayın Doç. Dr. Cahit Bağcı** tarafından da dile getirilen isteklerini dikkate alarak bu hayali gerçekleştirmek istiyoruz.

Sanat ve kùltür zenginliğimiz içinde önemli bir yeri olan musikimizin "**Harpur Senfonisi**" ile çok sesli senfonik orkestraya uyarlanması bugüne kadar bu konuda atılmış ilk adım olması nedeniyle **Elazığ-Harpur** musikisi için bir dönüm noktası olup, bu eserle müziğimizin ulusal ve uluslararası tanıtımında çok önemli bir çalışma olduğunu düşünüyoruz. Harpur Senfonisi ile yarattığımız markanın tanıtımda iyi ve doğru bir adres olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle kardeş **Azerbaycan**'da hedeflediğimiz Bakü konserini farklı değerlendiriyor ve önemsiyoruz.

Köksal BALOŞ

Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Kurucu Başkanı

ELAZIĞ'IN ve VAKFIMIZIN ACI KAYIPLARI

Kemal BAYTAŞ

Yüksel BALOŞ

Prof. Dr. Hamit Ziya GÖKALP

T.U.Ğ. G. Naci TURANAY

Veysi Yılmaz Bey çok iyi hatırlar; Vakfın ilk kuruluşu ve Resmi Gazete'deki ilanından sonra bunu Elazığ'a duyurmuş ve onun gayretiyle İzzet Paşa Camii'nde kurucular ve ilimize hizmet edenlerin geçmişleri ruhuna görkemli bir mevlit okutmuştuk.

Bugün, bu yazı nedeniyle Mütevelli heyetimizin yarıdan fazlasının fani olup ahirete intikal ettiğini gördüm. Son birkaç yıldır da onlarla ilgili anma yazısı yazar oldum. Bu yıl bu kervana Vakfımızın kuruluşunda bulunmuş ve güzel ilimize hizmet etmiş dört büyüğümüz katıldı:

25 Aralık 2022'de Turizm Bakanlığı'ndan emekli, Ağın'lı Kemal BAYTAŞ'ı kaybettik. Onunla uzun yıllar yurt içinde ve özellikle yurt dışında ülkemiz tanıtımı için kurulan TÜTAV'da birlikte çalıştık. Kendisi, Türk turizminin duayeni idi. Öyle ki; ihtilal sonrası, Güney Antalya Projesini realize ederek 5 yıldızlı, 100 bini aşkın yatak kapasiteli bir bölge yarattı. Müsteşarlığında kurduğu Devlet Halk Dansları ile 20'ye yakın dış ülkede Türk kültürünü ve sanatını tanıttı. Kendisi tam bir Cumhuriyet evladı ve büyük bir Atatürk sevdalısıydı. Milyonları aşan mal varlığını TÜTAV'a ve kendi adıyla kurduğu KEBASEV'e bağışlayarak aramızdan ayrıldı. Elazığ Kültür Tanıtma Vakfı'nı kurarken kendisinden çok değerli bilgiler aldım. İlk balomuzda çok sayıda basın ve ileri gelenlerin bulunduğu onur masamızın ev sahibiydi. Ruhü şad olsun.

18 Mayıs 2022'de ağabeyim Yüksel BALOŞ'u toprağa verdik. Ben asıl o gün babasız kaldığımı anladım ve yöremiz tabiriyle canımdan can kopmanın ne demek olduğunu öğrendim. Kendisi, devlet hizmetine Etibank Teftiş Heyeti'nde başlamış, izleyen yıllarda TEK ve TKİ'nin kuruluş kadrolarında görev almış, sevilen, güvenilen bir üst bürokrattı.

Uzun yıllar TKİ Genel Müdür Muaviniği ve Yönetim Kurulu Üyeliğinde bulundu. Bu görevi devam ederken emekli oldu. Vakfımıza ve Elazığ'a olan yardımları ile Genel Kurul kararı sonrası kendisine Onur Üyeliği payesi verildi. Eşi Demet BALOŞ, Vakfın Kadınlar Kolu Başkanlığı'nda çok faydalı hizmetler verdi. Ağabeyim, sırtımızı dayadığımız Master Dağımız, yüz akımız, ışığımızdı. İyi bir aile babası, çok büyük bir Elazıglıydı, toprağı incitmesin, Allah rahmet eylesin.

Bazı isimler vardır ki sadece adını söylersen her şeyi anlatmış olursunuz. Neredeyse dinleyen herkesin onu

bilmişliği, tanımışlığı veya duymuşluğu vardır. Prof. Dr. Hamit Ziya GÖKALP budur işte. Yüksel BALOŞ'un acıları bitmeden ikinci ağabeyimi de yaklaşık 1 ay sonra kaybettim. Prof. Dr. Hamit Ziya GÖKALP, Türk tıbbının ve beyin cerrahisinin Ulusal ve Uluslararası ödül sahibi büyük bir kaybidir. Elazığ sevdalısı ve Vakfımızın her toplantısının değişmez elemanıdır. Onun için sayfalar dolusu yazsam bile azdır. Ancak, onu en iyi anlatacak kişinin yeğeni Eczacı Metin YARAMANOĞLU olduğunu bilirim. Bu nedenle ona rica ettim; ona ait okuyacağınız yazıda hem Elazığ'ı, hem Hamit abinin Elazığ'a sevdasını göreceksiniz. Nurlar içinde yat, mekanın cennet olsun değerli ağabeyim.

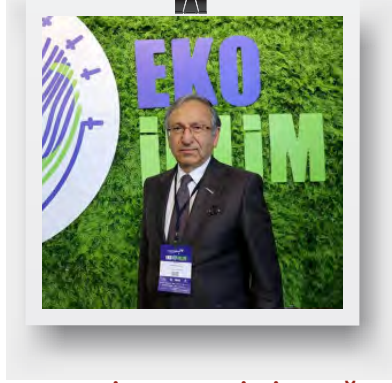
Kuruluş sırasında Mütevelli heyetimizde çok değerli 4 Paşamız vardı. Bunlardan sırasıyla Nevzat HARPUTLUGİL ve Turgut AKAN, Kasım ayı içinde de Naci TURANAY'ı kaybettik. Naci Paşa İstanbul'a yerleşmeden önce Vakfımızın bütün toplantı ve Genel Kurullarına büyük bir zevkle katılarak duygularını söyleyen bir ağabeyimizdi. Acı haberini

alır almaz Edip GÜLTEKİN Paşamıza baş sağlığı diledim. Dostluklarını ve abi-kardeşliklerini bildiğimden bu satırları yazmadan evvel de Gültekin Paşama onu anlatması için danıştım. Dedi ki: Naci TURANAY Paşamız Askeri Yargıtay'ın çok sevilen, sayılan ve unutulmayan bir ismidir. Kendisi, Askeri Yargıtay Başkanlığından emekli oldu. Ben, Harp Okulu 1.sınıf öğrencisi iken, o 3.sınıfta idi. "Gayrimenkul Mükellefiyeti" konusu hukukta çok zor ve anlaşılması çetin olan bir konudur, ben de bunu bir türlü anlayamıyordum. Rahmetli TURANAY ağabeyime anlatması için başvurdum. "Gitmek için başkasının tarlasından geçmek zorunda olan tarla sahiplerinin hukuki haklarıdır" diye çabucak anlattı.

Böylece, bu konuyu bir daha unutmamak üzere öğrendim. Birlikte yüzlerce anımız vardır. Emekli olunca hacca gitti. Dönüşünde gitmeden öncesi gibi sofrası, sohbeti, yine güzelliklerle dolu, Cumhuriyetin yılmaz bir Paşası idi. Ruhu şad olsun.

Dört güzide Elazığlının yakınlarına baş sağlığı, kendilerine rahmetler diliyorum. Ruhları şad olsun.

Prof. Dr. İlhami KIZIROĞLU*
OSTİM Teknik Üniversitesi Öğr. Üyesi

HARPUT ve ÇEVRESİ TARİHİ

Özet

Keban ve Karakaya baraj inşaatlarından önceki kurtarma kazıları sayesinde, Harput ve yakın çevresi coğrafyasında, çok sayıda paleolojik bölge olduğu ortaya çıkarılmıştır. Harput coğrafyasında bulunan Elazığ'daki Altınova'da Boytepe, Çınaz III; Malatya'daki Caferhöyük ve Ergani'deki Çayönü kazıları, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem(ÇÇND)-A'dan ÇÇND-B'ye geçişte; yani MÖ 7600-7200 yıllarına tarihlenen bir dönemi kapsamaktadır.

Bölgede yürütülen Norşuntepe, Kalaycık, Kalecikler, Tepecik, Aslanteppe ve İmamoğlu kazılarında Karaz Kültürü çanak çömleğine rastlanmıştır. Karaz I olarak adlandırılan örnekler, Erken Tunç Çağı dönemine özgü olup, MÖ 3500-3300 yıllarına tarihlenir. Doğu Anadolu'da yapılan birçok araştırma, M.Ö. 6000-5000 yılları arasındaki Neolitik Kültür ile 5000-3000 yılları arasındaki Kalkolitik Kültür temsilcilerinin Hurri Halkları olduklarını göstermiştir. Hurrilerin kurduğu İşuva adı verilen bölgede, Harput'un da dahil olduğu ve yukarıda adları verilen kazı alanlarını da içine alan Mittani Devleti'nin büyük bir bölümü, MÖ 1400'lerde Hititlerin işgaline uğramış ve Harput da onların idaresine girmiştir.

Harput'un tarihi önemi açısından ve yaşanmış bir kültürün izlerini taşıyan Harput Kabartması/Röliyefi hakkında, bazı önemli saptama ve görüşler de ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Harput, Harput Kabartması, Keban ve Karakaya kurtarma kazıları; İşuva Bölgesi

HISTORY OF KHARPUT AND ITS SURROUNDINGS

Abstract

Salvage excavations before the construction of Keban and Karakaya dams were excavated to indicate several paleological areas that existed in Harput and its surroundings. Excavations of Boytepe, Çınaz III, in Harput vicinity/ Elazığ, in Malatya Caferhöyük and in Ergani Çayönü, which are located around Harput, extends at the transition

from the Neolithic ceramic period (ÇÇND) -A to ÇÇND-B; In other words, it goes back over a period between 7600 and 7200 BC.

The ceramics of Karaz culture was found in the region of Norşuntepe, Kalaycık, Kalecikler, Tepecik, Aslantepeler and İmamoglu. The samples known as Karaz I are specific to the Early Bronze Age and dated 3500-3300 BC. Many researches in eastern Anatolia showed that the representatives of the Neolithic culture were between 6000 and 5000 BC and the representatives of the Chalcolithic culture between 5000 and 3000 BC Hurrian peoples. Mittani which Harput and the above-mentioned excavations belonged, in the Ishua region founded by the Hurrians, was occupied by the Hittites in 1400 BC, and Harput came under their rule.

With regard to the historical significance of Harput and the Harput Relief, which bears the traces of a lived culture, some important provisions and opinions were also revealed. In the description of the Harput Relief, which is believed to belong to the Hurrians.

Keywords: Kharput, Kharput relief, Keban and Karakaya rescue excavations, Isuwa Region

GİRİŞ

Harput ve çevresinde yürütülen arkeolojik kurtarma kazı çalışmaları sayesinde, bölgenin Neolitik Çağdaki bir erken yerleşim alanında yer aldığı anlaşılmıştır (Harita 1). Bu sürecin en eski belirlenmiş

*Prof. Dr., OSTİM Teknik Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, ikiziroglu@gmail.com, Orcid :0000-0002-8421-2435, Ankara, Türkiye. (Bu çalışmanın tamamını **"Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt 41; Sayı: 72: 31-53"**; Eylül 2022 Sayısından alabilirsiniz).

yerleşim alanı, Urfa Göbekli Tepe'dir. Bu alan günümüzden 12 bin yıl önceye tarihlenen ve son buzul çağının, sona ermesi ile başlayan, sıcak dönemdeki yaşamın Anadolu'daki en eski yerleşkesi olarak dikkati çekmektedir.

Harput ve çevresinde Doğu Anadolu'nun Kalkolitik ve erken tunç dönemi yapısı; erken demir çağında Elazığ ve yöresi; coğrafik yapısı ve tarihi coğrafyası; nüfus hareketliliği ve demografik yapısı; genel ve belli bazı dönemlere ait tarihi; dini ve sosyal yapısı ve diğer konularla ilgili önemli araştırmalar yapılmıştır.

Keban ve Karakaya Barajlarının inşaatına başlanılmadan önceki arkeolojik kurtarma kazıları sayesinde, Harput ve çevresinin tarihine ışık tutacak önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmaların da yardımı ile Harput ve çevre coğrafyadaki arkeolojik yerleşimlerin, bilinenden çok önceye dayanabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bölgede yürütülen yüzey ve derin kazı araştırmaları baz alındığında, Harput'un da yer aldığı coğrafyanın Neolitik Bölgeye dahil olduğu haritalanmıştır.(bkz. Harita 1).

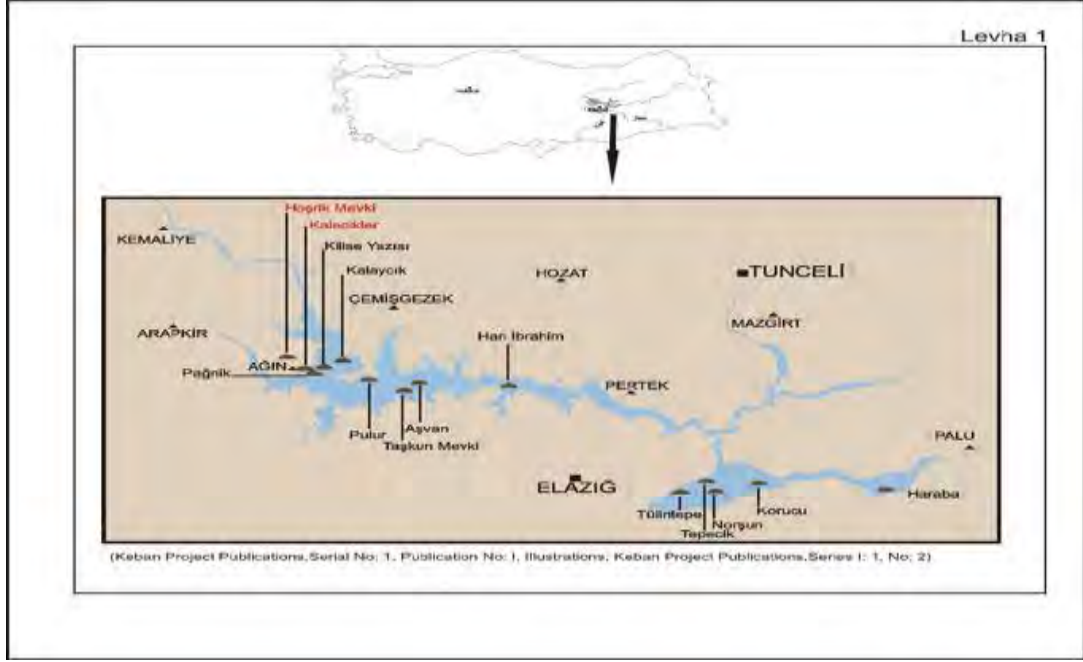

Harita 1. Neolitik yaşam biçiminin olduğu çekirdek bölge(Özdoğan 2018)'dan.

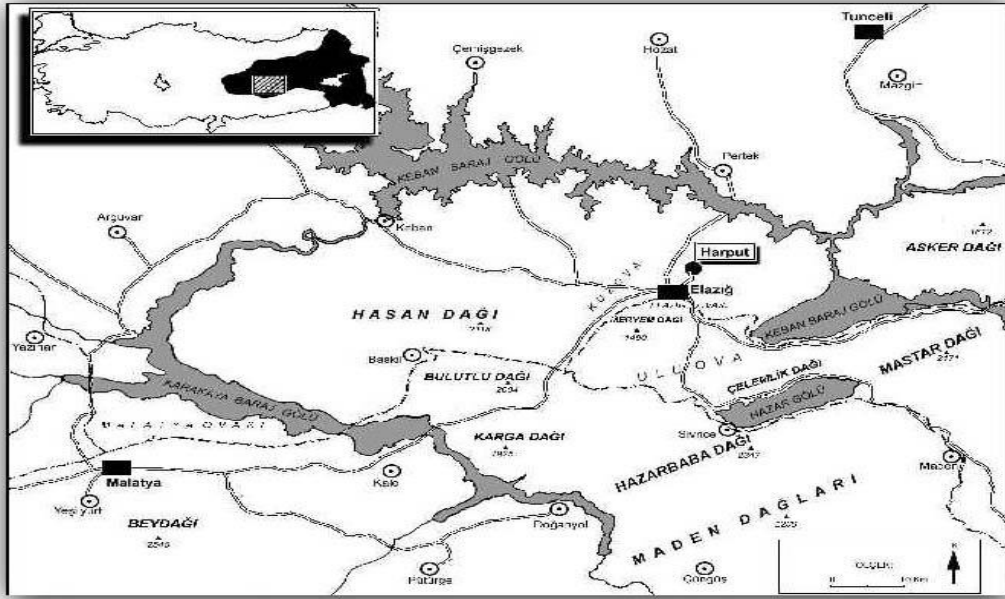
Anadolu'da İlk Yerleşimler

a. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem(ÇÇND)

Kuzey Suriye coğrafyasını da içine alan bölgede yerleşim ve yaşama biçimi; Göbekli Tepe ören yerinden başka, jeomanyetik araştırmalara dayanarak, henüz açılmamış 20 yerleşkesi daha bulunduğu ve buranın bir inanç kompleksi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu görkemli yerleşime, 200 km çaplı bölgede yaşayan insan toplulukları, inanç ritüellerini yerine getirmeye gelmişlerdir. Burayı inşa eden ve yararlanan insanlar, mutlaka çok daha öne tarihlenebilecek dönemlerde yaşamış olmalıdırlar. Bunun Harput'la ne ilgisi olabilir sorusunu sormanın tam zamanıdır. Çünkü Harput, bu coğrafyada yer alan, en eski yerleşim alanlarından birisidir. Buradaki sistematik yüzey ve derin arkeolojik kazılar, ne yazık ki Göbekli Tepe düzlemindeki gibi, henüz tam olarak sonuçlanmamıştır. ÇÇND MÖ 10.000 ile 7000 yılları arasına tarihlenir. Bu dönem de kendi içinde A, B, C diye 3 alt döneme ayrılır. MÖ 7.000 ile MÖ 5.800 yılları arasında Çanak Çömlekli Neolitik(Yeni Taş) Çağı (ÇÇÖND) yer alır. Neolitiğin oluşumu için ileri sürülen varsayımlarda, giderek genişleyen çekirdek bölge tanımına çarpıcı örnek olarak, 800 m üzerindeki Elazığ, Bingöl ve Malatya Ovaları da Neolitik oluşum bölgesinin bir parçasıdır (Harita 1). Neolitik Bölgeye, yerleşim için sadece ovalar ve dağ yamaçları değil, aynı zamanda yüksek irtifadaki alanlar da girebilir. Harput, ÇÇND de içeren Toros Bölgesi ve onun devamındaki yerleşkelere yakın bir coğrafyada bulunur (bkz. Harita 1-3). Harput coğrafyasındaki Caferhöyük ve Çayönü kazılarında, el zanaatlarındaki ilerlemeler (MÖ 7600-7200) ve dikdörtgen mimarisine ait ilk bulgular içerilmektedir. ÇÇND-Orta döneminde (MÖ 7200-6500), Cafer Höyük (Malatya) ve Çayönü gibi örneklerinde yerleşimde, artış kaydedilmiştir. Geç ÇÇND'de (MÖ 6500-6000) Toros bölgesinde yerleşim alanlarının sayısı artmıştır. Son ÇÇND (MÖ 6000-5500) için, arkeolojik açıdan bilgi azlığı olmakla birlikte, Çayönü örneği söz konusudur. Anadolu'daki coğrafik bölgelerde, ÇÇND döneminde en fazla

Harita 2. Keban Projesi kazı yerleri haritası (Coşkun 2018;s.141)'dan.

Harita 3. Harput ve çevresinin görünüm haritası(Tonbul vd.2014'ten alınmıştır)

yerleşim %38'le, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, %10'la Harput'un da yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesinde ve %1'le Karadeniz Bölgesinde'dir. Bölgede kış aylarının uzun ve olumsuz koşulları nedeniyle, Doğu Anadolu'da yaşamın zorluğu, hatta imkansızlığı düşüncesi, Boytepe (Elazığ), Çınaz III (Elazığ) ve Cafer Höyük (Malatya), yerleşme yerlerinin bulunuşu, bölgenin yaşanmayacak bir ortam olduğu savını ortadan kaldırmıştır. Boytepe ve Çınaz III, Harput coğrafyasındaki bölgelerdir. Doğu Anadolu Bölgesindeki, yerleşim alanları, ÇÇND-B ve ÇÇÖND'e tarihlendirilmiş; ancak ÇÇND-A kültürü belirlenememiştir. ÇÇND-A'nın saptanamamış olması, araştırma eksikliğindedir.

Elazığ sınırları içerisinde yer alan Boytepe ve Çınaz III, Malatya'daki Cafer Höyük ve Ergani Çayönü buluntuları yontma taş teknikleri açısından önemlidir. Malatya'daki ÇÇND yerleşmesinde, bölgede tarım ve tarımsal üretimin yapıldığını kanıtlayan verilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler ışığı altında,

Harput coğrafyasında yer alan Çınaz III höyüğünün, ÇÇND-B katmanına tarihlenmesinden hareketle, Harput'ta yapılacak yeni kazılarla, belki de Harput'un tarihi MÖ 7600-7200'lü dönemlere kadar gidebilir. Elazığ'daki Çınaz III ve yakın coğrafyadaki Cafer Höyükleri, bu düşüncemizi güçlendirmekte (bkz. **Harita 2**) ve Harput'un tarihinde yeni bir sayfa açılması anlamına gelmektedir.

b. Çanak Çömlekli Neolitik(Yeni Taş) Dönem(ÇÇÖND)

ÇÇÖNDde, çanak çömlek yapma; kil işleme ve biçimlendirme, MÖ 7 bin yıllarından itibaren, gelişmeye başlamıştır. Madencilik açısından da Harput ve civarı oldukça zengin kaynaklara sahip olduğu için, coğrafyaya yakın komşuların, aşırı talep ve sahiplenme isteği doğmuştur (**Harita 1 ve 2**). Bölgenin en erken Neolitik dönem yerleşke örneklerinden birisi olan Malatya Köşkerbaba'dan elde edilen ögeleri, Elazığ Boytepe ve Ergani Çayönü'nden bilinen buluntularla benzeştirmek mümkündür. *Buradan hareketle, Harput ve Elazığ ile çevresi ilk yerleşimlerinin, Neolitik Dönemde başlamış olabileceği düşünülebilir.* Harita 1-3'den de izlenebileceği gibi Neolitik Bölge ve buraya giren coğrafya içinde, Harput ve çevresinin yerleşkeleri de bulunmaktadır.

Harput Ve Elazığ Çevresi Tarihi Açısından Önemli Olan Keban Ve Karakaya Barajları Öncesi Kurtarma Kazıları

Elazığ'daki Antınova'da, örneğin *Tepecik/Makaraztepe* gibi tarihi açıdan önemli alanlarda yürütülen kazılarda, Eski Hitit Dönemi'nin sonlarına, ya da Orta Hitit Dönemi'nin başlarına tarihlendirilen bir mühür ve *Eski Hitit Dönemi* ile *Büyük Hitit İmparatorluk Dönemine* özgü çanak-çömlek bulunmuştur.

Keban ve Karakaya baraj gölleri alanlarında yürütülen kurtarma kazılarında, bölgede Kalkolitik tabakaya da rastlanan yerlersaptanmıştır. İmikuşağı; *Tülintepe* ve Aşağı İçme yakınındaki *Korucutepe*'de farklı Hitit Dönemi buluntuları elde edilmiş ve bölge tarihi hakkında mühim bilgilere ulaşılmıştır. Burada Kalkolitik Döneme kadar giden bir madencilik geleneği olduğu, kazılarda elde edilen maden cürufu ve metal parçalarından anlaşılmaktadır. O dönem insanının doğal bakırı başka bir metalürjik işlem uygulamadan, dövme yoluyla şekil vererek kullandığı görülmektedir. Harput ve çevresi coğrafyasında yer alan günümüz Maden ilçesi, zengin bakır yataklarına sahiptir. Bu bakır madeninin M.O. 7000'li yıllar gibi çok eski dönemlerden beri işletildiği ileri sürülür. Çayönü kazılarındaki buluntular ¹⁴C analizlerinin sonucuna göre, bizi 7250- 6750 yıllarına ve doğal bakırın elde edilebildiğini kanıtlarcasına, geri götürebilmektedir. *Tepecik* ve *Tülintepe*'de madencilikle ilgili buluntulara da rastlanmıştır. Örneğin ortaya çıkartılan evlerden birinin avlusunda, bir ocak-fırın tespit edilmiştir. Bulunan bakır cürufları, MÖ 6000'in sonundan itibaren *Tülintepe*'de ergitme tekniklerinin bilindiğini kanıtlamaktadır. Höyükte ele geçen seramiklerin Obeid çanak çömleği ve Halaf kültürüne özgü olduğu anlaşılmıştır. Buradaki yerleşim olgusunun MÖ 5000 yıllarını kapsayabileceği üzerinde durulmaktadır. Mezarlara bırakılan armağan gümüş objeler ile *Korucutepe* kazılarında bulunanlar, Son Kalkolitik maden işçiliğine özgü önemli göstergeler olarak kabul edilmektedir.

Harput'un güneydoğusundaki *Norşuntepe*'de yerleşim, Kalkolitik çağdan Orta çağa kadar sürmüş ve *Büyük Hitit İmparatorluğu* dönemine özgü önemli bir yerleşim merkezi ortaya çıkarılmıştır. Alanda Hitit İmparatorluğu erken dönemine ait çok sayıda iyi fırınlanmış seramik bulunmuştur; bunlar açık kahverengi olup, zeminde geometrik şekil ve bezemeler taşımaktadır. Elazığ/Ağın bölgesindeki *Kalaycık*'ın da kalkolitik çağdan, Bizans dönemine kadar

uzanan, bir yerleşim merkezi olduğu belirlenmiştir. Höyükten çıkan basit çanak çömlek buluntuları, erken tunç çağına özgü olup, Yukarı Fırat havzasında, fabrikasyon üretimle elde edildiği ve yaygın olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

HARPUT'UN ÖNEMİ

İnsanoğlu tarihin her döneminde, güvenlik kaygısı ile coğrafyanın elverdiği ölçüde yüksek rakımlı yerleri yeğlemiş ve benzer özellikli yerleşim alanlarında yaşamını sürdürmüştür. Harput korunaklı ve zamanın en önemli yol güzergahlarının geçtiği bir coğrafyada kurulmuştur. Özellikle Elazığ, Tunceli, Adıyaman ve Malatya'yı içine alan zengin maden yataklarını kontrol eden Harput, her dönemde komşu ülkelerin de ilgi odağı olmuştur. Bölgede zengin altın, gümüş, gümüşlü kurşun, bakır ve demir yatakları bulunmaktadır. Harput ve çevresi uygarlık tarihi boyunca, çok sayıda (yaklaşık 50) hükümrana ev sahipliği yapmıştır. **Harput ve çevre coğrafyasında yürütülen kazı çalışmaları, Harput'un tarihi hakkında daha fazla bilginin Harput/Kureytepe'de, derin kazıların yapılmasını gerekli kılmakla birlikte, Harput ve çevre coğrafyada yürütülmüş arkeolojik çalışmalar sayesinde, bölge ile ilgili çok önemli tarihi veriler elde edilmiştir.** Örneğin, *Norşuntepe* kazıları, İskit-Kimmer kültürü eserlerinin bulunmasına yol açmıştır. Doğu Anadolu ve Harput'u da kapsayan bölge; yani Kafkaslardan Fırat Nehrine uzanan coğrafya, M.Ö. 4000 sonlarından, M.Ö.2000 başlarına kadar etkin olan Karaz Kültürü ile tanışmıştır. Karaz Kültürü ürünleri o dönemde Kafkaslar'dan başlayarak, Doğu Anadolu'nun bazı kesimleri ile Doğu Akdeniz'in güneyine kadar uzanan geniş bir coğrafyada kullanılmıştır. Karaz türü çanak çömlekler, Ağın Bölgesindeki *Kalaycık* ile *Kalecikler* ve ayrıca *Tepecik* höyüklerinden de elde edilmiştir. Bu durum Karaz Kültürünün Harput/Elazığ civarı için de söz konusu olmasına yol açmıştır. Bu kültüre özgü ürünlerin Keban Projesi kurtarma kazılarından da çıkarılması, bunu doğrulamıştır. Yine aynı coğrafyada yürütülen kazılardan Habur türü çanak ve çömlekler ise M.Ö.2000'e tarihlenmektedir. Koyu yüzlü açık *Halaf* adı verilen ürünler de Keban Barajı dolaylarındaki kurtarma kazıları çerçevesinde *Tülintepe*'de bulunmuştur. *Tepecik* geç kalkolitik dönem tabakalarında ise *Uruk* ve *Karaz Tipi Çanak Çömlek* ürünlerine rastlanmıştır. Erzurum Karaz Kazısı ürünleri içinde *Karaz I* olarak isimlendirilen örnekler, Erken Tunç Çağının(ETÇ), en erken dönemine özgüdür ve M.Ö.3500-3300 arasına tarihlenir. *Karaz seramiklerinden koyu yüzlü ve açık olanlar*, İşuva'nın Eski Tunç Çağına tarihlenen yerli seramikleridir. Karaz tipi seramiklerin çok geniş bir kullanım coğrafyası olduğu için, bölgeler arası farklılıklar da dikkate alınırsa, Harput/Elazığ çevresinde Karaz kültürü seramik ürünlerinin en kalitelisi olduğu görülür. Alt palearktiğe ait olan bu bulgular, Keban'a yakın *Enerli*'de, Acuzlu köyündeki *Karapınar* kesiminde; Fırat'ın batı kıyısındaki *Pağnik(Kaşpınar)*'te bulunmuştur. Neolitik dönem, bölgede Arapkir Deresi yanındaki *Kalaycık*'ta açıkça izlenir. Ayrıca yine bu coğrafyadaki *Caferhöyük*'te(Malatya'nın 40 km kuzeydoğusunda), MÖ 7000 başlarına tarihlenen seramik öncesi bir Neolitik köyü ortaya çıkarılmıştır. Burası Çayönü ile bazı benzer özellikler göstermektedir. Burada tarımsal faaliyetler yürütülürken, hayvancılığın hala yapılmadığı belirlenmiştir.

Harput ve çevre bölgelerinde yürütülen kazı sonuçları, buranın, M.Ö. 7000-5800 yılları arasına yerleştirilen, Çanak Çömlekli Neolitik ve ilk Kalkolitik Döneme tarihlenebileceğini düşündürüyor. Klasik dönem kayıtlarında Fırat ve kolu Murat nehirleri *Melitine* ve *Sophene* adlı bölgelerden geçer. *Subarlar*, M.Ö.2000'den itibaren, Harput bölgesinde bilinen en eski kavimlerden olan Hurriler'in akrabasıdır. Hititler muhtemelen büyük krallık döneminde M.Ö.1400'de bölgeye girerek, Hurrilerin kurduğu, Harput'un da dahil olduğu *Mittani Devletinin* büyük bir bölümünü işgal etmiştir. *Hitit*'lerin M.Ö. 1380-1345 döneminde yaptığı bir anlaşmada, "*Fırat'ı geçtim ve İşuva'ya girdim*" ifadesi, bölgenin konumunu, belirleyici olmuştur. İşuva'yı, *Ehlişarruma* ve *Arişarruma* gibi *Hurric* adlar taşıyan kralların yönettiği bilgisi, M.Ö. 1450 yılından itibaren geçmektedir. *Korucutepe* kazılarında bulunan mühür baskılarda da

adı geçen bu iki kralın isminin *Hurricce* adlar olduğu doğrulanmaktadır. **M.Ö. 2500 yılına tarihlenen ve bölgede oldukça hakim durumdaki** İşuva **Krallığı bugünkü Harput/Elazığ ilinin bulunduğu coğrafyayı da kapsar. Hitit kaynaklarında Hitit hanedan mensuplarının kökeni de Hurrilere dayanmakta idi. Tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bölgede, M.Ö. 2500’de Hititlerin izlerine rastlanıyor.** Bu dönemde örgütlü ticaret, metalürji bakır işlemeciliği iyi gelişmiştir. İşuva adlı bu yerleşim alanı, *Asur* çivi yazılarında, muhtemelen Harput’u ifade eden, *Karpata* isminde bir kent olarak geçmektedir. *Asurlular* MÖ 3000-MÖ 612 arasında, *Assurnasirpal III.* Döneminde, Harput ve dolaylarını tamamen fethetmişlerdir. Bu süreçte de bölgede ticaret ve madencilik yoğun olarak yapılmaktadır. İşuva Krallığının en önemli yerleşim yerlerinin başında Elazığ-Harput ve Malatya bölgesinde *Boytepe*, *Çınaz III*, *Norşuntepe*, *Cafer Höyük*, *Könkhöyük*, *Habibuşağı*, *İmikuşağı*, *Şemsiyetepe*, *İmamoğlu*, *Kaleköy* ve *Pulur* gelir. *Anadolu’daki İlk Şehir Devlet Yapılanması* ve dünyanın ilk merkezi şehirleşme örneği, Harput’un kontrolündeki bölgede yer alan *Aslantepe* kazılarında ortaya çıkarılmıştır. Burada, M.Ö. 5000’e tarihlenen ve Geç Kalkolitik Dönem (GKD) özgü avcılık, çiftçilik, tarım ve ticaret söz konusudur. Ayrıca Harput’un kontrolündeki, Harput/Elazığ-Malatya civarındaki, yerleşimin en yoğun olduğu bölge, Altınova’daki *Norşuntepe*, *Çayboyu* ve *Korucutepe*’dir. Buralarda da M.Ö.3700-3500 GKD sonuna doğru tarihlenen ticaret ve hayvancılığın olduğu bir dönem söz konusudur. MÖ 3500-3300 yılları arasındaki *Geç Uruk Döneminde* bakırcılık; metalürji; gelişmiş ve örgütlü ticaret; hayvancılık, balıkçılık oldukça yaygın, MÖ 1200-900 döneminde de gelişmiş ve örgütlü ticaret ve hayvancılık faaliyetinin öne çıktığı Harput ve çevresinde *Müşkilerin* hakimiyeti de söz konusudur .

HARPUT KABARTMASI/RÖLİYEFİ

Göbekli Tepe kazılarında en ilginç olan konu, bölgenin o dönemdeki biyolojik çeşitliliğini ortaya çıkaracak hayvan kabartmalarının sanki dün yapılmış gibi korunarak, günümüze kadar gelmiş olmasıdır. Burada 2006 yılında, dünyanın en eski insan figürü bulunmuştur. Göbekli Tepe insanları dikilitaşlarda çeşitli canlıları tanrısal çözümlenme olarak betimlemişler; ancak, bu T-Taşlarda bitki ve balığa rastlanmamıştır. Harput kabartmasında ise nehirde kayıkla giden insanlar betimlenmiş, bu ise o dönemde su sistemlerinden yararlandığını göstermektedir. Belki de o dönem Harput/Elazığ

Resim 1. Harput Kabartması (Demir vd. 2016; Dönmez 2017)’den alınmıştır. (**Şehrin giriş kapısındaki atın, şehrin giriş kapısını tutması, ata atfedilen önemi belirtiyor. Balık avcılığı ve nehirde taşıma ticareti**)

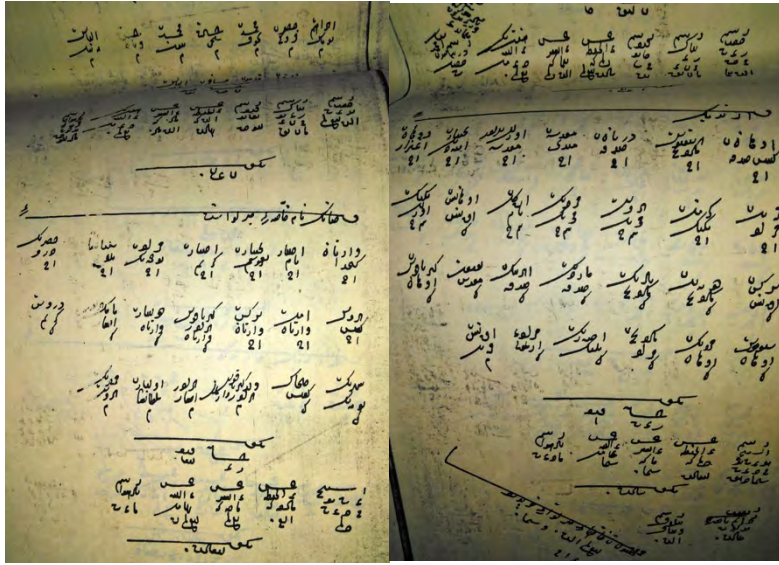
coğrafyasında yaşayanlar, Kalkolitik dönemde balık avcılığı ve nehirde taşıma ticareti yapıyordu (**Resim 1**). Harput'taki *Kurey Tepe'de bulunan Kabartma*, Harput'un, şimdiye kadar bilinen ve varsayılan tarihinden de daha önceki bir tarihe, örneğin MÖ 2700'lü bir sürece; belki de MÖ 7600-7200'lü yıllara; yani daha da eski yıllara (bkz. *Boytepe*, *Çınaz III*, *Cafer Höyük*, ve *Çayönü*) tarihlenmesine vesile olacaktır. Kabartmada aktarılan tarihi olaylar, kenti sınırlayan surların etrafında gerçekleşiyor. Kabartmanın bazı özelliklerine gelince; **Resim 1**'deki betime dikkat edilince, şehrin surlarının giriş kapısında bir at bireyi nöbet tutuyor. Yani ata kalenin savunmasında en önemli rol biçilmiş. Mezopotamya'daki en eski uygarlığın kutsal mekanı olarak kabul edilen Göbekli Tepe'deki 'T'-Forumlu ve 5 m yüksekliğinde, 12-15 ton ağırlığındaki taş bloklarına, at kabartmalarının işlenmemiş olması, atın orada hala bilinmediğini gösterir. MÖ 3500 yıllarında Mezopotamya sosyal yaşamına dahil olan at, sadece saray erkanının arabasına koşulan çok nadir ve kıymetli bir varlıktır. Günümüz atına benzeyen ve önemi nedeniyle Harput Kabartmasında betimlenen olaylarda en önemli figürlerden birisi olan kapıdaki at ırkı (**Resim 1**), soğuk koşullarda, savaş, yük taşıma ve diğer amaçlar için en uygun bir at ırkı olan **step at ırkı** olabilir. Bu ırkın Orta Asya, Güney Asya, Mezopotamya ve kuzey doğudan Harput'a gelen kavimlerin buraya gelip yerleşik düzene geçmesi ile önem kazandığı anlaşılmaktadır. **Bu ırkın başka bir özelliği de uysal, dayanıklı ve zor iklim koşullarına rahatça uyum sağlayabilmesidir.** Ayrıca kuraklığa dayanabilir ve besin açısından da oldukça kanaatkardır. İşte Harput Kabartmasında, kent suru kapısını bekleyen step atı da, bu nedenle rölyefin en önemli ögesi olarak ön plana çıkmıştır.

Harput Kabartmasının 4000 yıllık olduğu belirtiliyor. Hitit ve Asur savaş betimlemeleri ve özellikle tekerlekli kulenin savaş malzemesi olarak kullanım betimi, son derece anlamlı ve önemlidir. Kent surunun giriş kapısı üstünde iki çıplak düşman askerinin üzerinde ve şehrin giriş kapısının üstünde duran, belden aşağısı yılankavi olan; gücü simgeleyen kartal pençesine sahip tanrıça, alt ettiği bir düşman askerini kaldırıyor. Benzer tanrıça figürüne, eski *Babil* döneminde de rastlanıyor ve aslında Mısır sanatı özelliği olan bir yer altı tanrıçası olarak değerlendiriliyor. Kabartmanın en önemli ikonografik ögesi durumundaki tanrıçanın, savaş kazanılmasında önemli bir rol oynadığı varsayılmaktadır. Söz konusu tanrıça zenginlik ve refahı getirdiğine inanılan, yeraltı dünyasının güçleri ile de ilişki kurmuştur. Bu rolün verildiği yılan, prehistorik dönemden beri sembolize edilmiştir. *Kurey Tepede* rastlantı sonucu bulunan ve Harput Kabartması adı verilen rölyef, aslında, Harput ve çevresi hakkında bizlere önemli tarihi ipuçları sunmaktadır. Bu bölgede gerçekleştirilecek sistematik ve derin paleolojik kazılardan elde edilecek bilgi ve belgeler, Harput'un tarihini belki de çok gerilere çekecektir. Gündüz ve gece tanrılarını betimleyen *Seris* ve *Huris* adı verilen iki boğanın çektiği arabalar, zaman mefhumuna atıf yapılmasını da sağlamaktadır. Harput Kabartmasının en alt sırasında da bu iki tanrısal boğaya yer verilmiştir (bkz. Resim 1).

Hitit başkenti Hattuşa (Boğazköy)'de çivi yazısı ve kil tabletlerinde de Hurrilerin mitlerinden zaman tanrısı *Kumarbi* Anadolu erken döneminde gök tanrısını ifade etmektedir. Hurrilerde gece ve gündüz tanrıları olarak ifade edilen boğalar, savaş arabasını çekmekte kullanılmıştır. *Harput Kabartmasındaki bu iki boğanın serbest olarak betimlenmesi, burada Hurrilerin varlığı için küçük bir katkı olarak değerlendirilebilir.* Kabartmayı yapan belki de Harput'taki ilk kavim olan Hurriler, sadece savaşmıyor; kabartmanın alt bölümünde görüleceği gibi, halkın uğraşı alanını da betimliyor. Burada hem karasal ziraat ve sucul tarım, hem de hayvancılıkla uğraşıldığı görülüyor. *Harput Kabartması*, Anadolu'nun ilk tarım ve avcı toplumunun betimlenip, yerleşik düzene geçildiği ve en az 8 bin 9 bin yıllık bir geçmişi bile kapsayabileceği döneme tarihlenen Çatalhöyük yerleşkesinin izlerini taşıyor. Harput *Kurey Tepesinde* sürdürülecek kapsamlı ve sistematik arkeolojik çalışmalar sonucunda, Harput'un daha eskiye tarihlenmesi söz konusu olabilecektir.

TARİHİ BİR HATANIN DÜZELTİLMESİ

Tarihi gerçeklerin doğru belge ve bilgiye dayandırılması gerekir. Bir çalışmada Harput/Elazığ'ın Sanuk (Yazıpınar) ve Arındık köylerinin gayrimüslimler tarafından kurulduğu ileri sürülmekte ve bunun da Tahrir Kayıtlarından alındığı belirtilmektedir. Oysa bu bilginin dayandırıldığı bilimsel çalışma ve tahrir kayıtlarında (Resim 2) da böyle bir ifade yer almamaktadır. Tahrir kayıtlarında Türkçe isimlerin olmayışı, belki de ilgilinin böyle bir bilimsel hata yapmasına neden oluyor. Harput tarihinde önemli bir konuma sahip olan ve 1184 yılına kadar sırasıyla Davud, Fahreddin Karaarslan ve

Resim 2. Sanuk (Yazıpınar) ve Arındık köyleri 1518 tahrir defteri kayıtlarının fotokopisi

Nureddin Mehmed beyler gibi kentin yönetimini elinde tutanlar ve özellikle Fahreddin Karaarslan (1148-1174)'ın hüküm sürdüğü süreçte, şehirdeki Müslüman halka vergi muafiyeti konulmuştur. Büyük bir olasılıkla da Müslüman Türk'leri vergiden muaf tuttuğu gibi, ondan sonra gelen yöneticiler de bu uygulamayı sürdürmüş olabilirler... Ya da buna benzer bir yönetsel uygulama söz konusu olabilir. **Harput'a bağlı köy ve mezra sayısı 1518-1566 döneminde 213 olarak verilmektedir. Bu kadar geniş bir yerleşim noktasından ve eski bir tarihi yaşamış olan bölgedeki iki köyün mesnetsiz ve belgesiz olarak gayrimüslimler tarafından kurulduğunu iddia etmek, son derece yanlış olmuştur.** Buradaki itiraz, bu köylerde gayrimüslimlerin oturmuş olmalarına değildir. **Çünkü Harput'un o dönem çoğu köyünde gayrimüslimler, Türklerle birlikte yaşamaktaydı. İtiraz, bu köylerin gayrimüslimler tarafından kurulmuş olduğuna dair yapılan, bu belgesiz savlamadır. Nitekim belge olarak sunulan Tahrir defteri fotokopisi yazılarında da böyle bir ifade yer almamaktadır (Resim 2).** Söz konusu tahrir belgelerinin çözümünde, adı geçen köylerin gayrimüslimler tarafından kurulduğuna dair bir ifade bulunmamakta; sadece en üstte köyün adı; alt satırlarda ise Gayrimüslim isimleri; orta kısımda köyde yetişen ürünlerin adları; alt grupta Harput Livası yekun, hane, hınta (buğday), alınacak vergiler yazılıdır. En altta ise vergi miktarı bulunmaktadır. Köyün kuruluşu ve kimin kurduğu ile ilgili bir ifade Tahrir Belgelerinde yer almamaktadır. *Sadece kişi isimleri; alınan mal; miktar ve toplamlarının yazılı olduğu belirtiliyor.*

Sonuç

Keban ve Karakaya baraj inşaatlarından önceki kurtarma kazıları sayesinde, kısmen de olsa, bölgenin tarihsel gelişim sürecine ışık tutacak birçok bilimsel sonuç elde edilmiştir (Harita 1-3). Bu coğrafyanın Güneydoğu Toros yayının

kuzeyinden başlayarak, 800 m NN üzerindeki Harput/Elazığ, Palu, Bingöl ve Malatya Ovaları, Neolitik Bölgenin bir parçasıdır. Harput coğrafyasında yer alan Elazığ'daki Boytepe, Çınaz III, Malatya Caferhöyük ve Ergani Çayönü kazıları, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem(ÇÇND)-A'dan ÇÇND-B'ye geçişte; yani MÖ 7600-7200 yıllarına tarihlenen bir dönemi kapsamaktadır. Şiddetli kışların hüküm sürdüğü bu bölgede Neolitik Çağda avcı, toplayıcı; hatta ilk tarımcı toplulukların bile yaşamayacağı savı, Elazığ/Harput'daki Boytepe ve Çınaz III ile Malatya'daki Cafer Höyük yerleşkelerinden elde edilen bulgularla geçersiz kılınmıştır.

Yerleşim tarihi açısından önemli kazı alanları, Harput/Elazığ coğrafyasındaki Altınova'da yer alır. Örneğin *Tepecik/Makaraztepe*'de yürütülen kazılarda, Büyük Hitit İmparatorluk Dönemine özgü çanak çömlek bulunmuştur. Yine aynı ekosistemde bulunan İmikuşağı, *Tülintepe* ve *Korucutepe*'de, farklı Hitit Dönemi buluntuları elde edilmiştir. Buralarla birlikte Keban-Karakaya Baraj Gölü coğrafyasına giren *Norşuntepe*, *Pulur*, *Körtepe*, *İmamoğlu*, *Kaleköy*, *Pirot Höyük*, *Könkhöyük*, *Pulur*, *Şemsiyetepe*, *Değirmentepe* ve Ağın *Kalaycık*'ta elde edilen veriler, alanı Kalkolitik Döneme götürmektedir. Bu höyüklerden en önemlilerinden olan *Tülintepe*'de ilk Kalkolitikten (MÖ 4500-3500) ve son Kalkolitiğe (MÖ 3500-3000) tarihlenecek objeler elde edilmiştir. Bu bölgedeki yerleşim olgusunun MÖ 5000 yıllarını kapsadığı üzerinde durulmuştur.

Doğu Anadolu ve Harput'u da kapsayan bölge; yani Kafkaslardan Fırat Nehrine uzanan coğrafya, M.Ö. 4000 sonlarından, M.Ö.2000 başlarına kadar etkin olan Karaz Kültürü ile tanışmıştır. Bölgede yürütülen *Norşuntepe*, *Kalaycık*, *Kalecikler*, *Tepecik*, *Aslantepe* ve *İmamoğlu* kazılarında Karaz Kültürü çanak çömleğine rastlanmıştır. Karaz I olarak adlandırılan örnekler, Erken Tunç Çağı dönemine özgü olup, MÖ 3500-3300 yıllarına tarihlenir. Karaz tipi seramiklerin çok geniş bir kullanım coğrafyası olduğu için, bölgeler arası farklılıklar da dikkate alınır, Harput/Elazığ çevresinde bulunanların, Karaz kültürü seramik ürünlerinin en kalitelisi olduğu görülür. Alt palearktiğe ait olan bu bulgular, Keban'a yakın *Enerli*'de, Acuzlu köyündeki Karapınar kesiminde; Fırat'ın batı kıyısındaki *Pağnik (Kaşpınar)*'te bulunmuştur.

Harput ve çevre bölgelerinde yürütülen kazılar sonucunda, buranın M.Ö. 7000-5800 yılları arasına yerleştirilen, Çanak Çömlekleli Neolitik ve ilk Kalkolitik Döneme tarihlenebileceğini akla getiriyor.

Hurrilerin kurduğu İşuva adı verilen bölgede, Harput'un da dahil olduğu ve yukarıda adları verilen kazı alanlarını da içine alan *Mittani Devleti'nin* büyük bir bölümü, MÖ 1400'lerde Hititlerin işgaline uğramış ve *Harput* da onların idaresine girmiştir. Hurrilere ait olduğu düşünülen Harput Kabartmasının alt bölümünde, *gece(Huris)* ve *gündüz(Seris)* adlı tanrıların, boğa olarak betimlenmesi önemlidir. Harput kabartmasındaki bu iki boğanın serbest olarak betimlenmesi, burada Hurrilerin varlığı hakkında bilgi vermektedir.

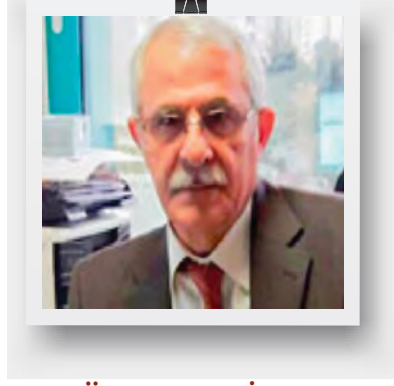
İnsanoğlu, Paleolitik Çağda, güvenlik kaygısını ön planda tutmuştur. Coğrafyanın elverdiği ölçüde yüksek rakımlı yerleri tercih etmiştir. Göbekli Tepe'den itibaren, Anadolu coğrafyasında yaşayan topluluklar, yerleşim yeri seçimi ve orayı terk etme sürecinde benzer davranmıştır. Bu kazılarda, o dönemdeki madencilik geleneği ve endüstrisinin oldukça ileride olduğu ortaya konmuştur. Elazığ, Tunceli, Adıyaman ve Malatya'yı içine alan zengin maden yataklarını kontrol eden Harput, her dönemde komşu ülkelerin de ilgi odağı olmuştur. Bölgede zengin altın, gümüş, gümüşlü kurşun, bakır ve demir yatakları bulunmaktadır. Özellikle Harput ve yakın coğrafyasındaki Maden ve Keban, yeraltı zenginliği ile daha Neolitik Çağda yaşayan Anadolu insanının dikkatini çekmiştir. O süreçten Osmanlı İmparatorluğuna dahil edilinceye kadar, yani 1516 tarihine kadar, yaklaşık elli medeniyetin etkisi altına girmiştir. Harput ve çevre coğrafyasının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bu yüzden, bölgedeki her hangi bir yerleşimin kuruluş tarihi ve kuranları belirtirken çok dikkatli olunması gerekiyor. Bir tahrir belgesinin yanlış yorumlanıp, o

dönemde bölgede mevcut 213 köy ve mezradan ikisinin gayrimüslimler tarafından kurulduğunun savlanması, doğru olmamıştır.

PS.: Fırat Üniversitesi'nde Tarih Profesörü olarak çalışmakta olan öğretim elemanının, konuyla ilgili gerçek dışı yayını çekmemesi nedeniyle, bir tarihçi olmamama rağmen, tarihe not düşme adına, bu bilimsel çalışmayı gerçekleştirdiğimi belirtmek istiyorum. Önde de belirtildiği gibi çalışmanın aslını Tarih Araştırmaları Dergisi, 2022 Eylül sayısından alabilirsiniz

Harita ve Resimlere Özgü Kaynakça (Diğer kaynakçayı bu yayının aslından alabilirsiniz)

Coşkun N (2018) "Keban Projesi: Ağın Hoşrik Mevki ve Kalecikler Kurtarma Kazılarına Yeni Bir Bakış", *Anadolu Araştırmaları* 21, 2018, s.124-153. Demir B, Abay E, Sevin V (2016) "Harput Kabartması": Anadolu Uygarlıklarına Yeni Bir Katkı". *Arkeoloji ve Sanat* 153. 2016: 7-16. Dönmez S (2017) "Eski Yakınoğu'da **Yılanlı Tanrıça Kültü Üzerine** Bir Değerlendirme", *Tarih İncelemeleri Dergisi XXXII / 2*, 2017: 407-426. Özdoğan M (2018) "Neolitik Adlmasının Dünden Bu Güne Değişen Tanımı", s. 277. *Azərbaycan Arxeologiyası. Cild 21 No 1*, 2018: 12-39. Tonbul S, Karadoğan S (2014) Harput'un Kuruluş Yeri Ve Şehrin Fonksiyonunu Yitirmesi Üzerinde Etkili Olan Doğal Çevre Faktörleri. Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını. (<http://web.firat.edu.tr/harput/cografya.html>)'den alınmıştır.

Öner DEMİREL

Orman Yüksek Mühendisi / Vakıf Kurucu Üyesi

HARPUT'TA KIŞ MEVSİMİNDE YAŞAM

II. Mahmut'un Doğu Anadolu'da Osmanlı'nın otoritesini sağlamak için görevlendirdiği Reşit Mehmet Paşa 1834 yılında Harput'u halkın MEZRA dediği aşağı ovaya taşımıştı. Malatya Erzincan Tunceli illerini kapsayan Eyalet merkezi olarak Elazığ ovada yerleşime açılınca Harput'ta yaşayan halk birer ikişer yeni kent merkezine taşınmaya başlamış asıl büyük göç ise 1940 yıllarında olmuştur. Göç olayı ovadan karayolunun yanında o yıllarda Muş'a kadar uzanmamış olan genç demiryolunun geçmesi sonradan havaalanının ovaya yapılması ile hızlanmıştı. Harput'ta çoğunluğu yaşlı bağmancı olan 25-30 civarında ev kalmıştı. Bu evlerin büyük bir kısmı kente girişte ve üç lüleli etrafında toplanmış bulunuyordu.

Girişte Küçükefendigil, karşısında Terzi Efraim ustanın bitişiğinde Çorbacı Nazım efendi, Kör inci, Uğuş Bibi'nin evleri yer alırken ilerisinde Nadir Baba türbesinin arkasında içeride Çorbacı Ayşe Hanım'ın onun yanında Kayabaşının son evi Mehmet Çavuş ile Fidoş (Firdevs) ninenin oturduğu evleri bulunurdu. Üç lüleli çeşme karşısında Zülfogili, çeşmenin üstünde Saçlı Hoca'nın evi vardı. Yine çeşmenin arkasında Aga Cami karşısında Sarıyüboğullarının evi bulunurdu. Çeşme karşısında sokak içinde Daldıklı Osman eminin arkasında Hüseyinik yolu boyunca dere içerisine uzanan Avculu Saime Hanımın bahçesi ile bahçenin başında evi bulunurdu. Belediyenin arkasında Senemoğlunun ve hargeleşli ile ferzogilin evleri vardı. Merkezde Belediye çevresinde bir dükkan ve yaşlıların toplandığı kahvehane bulunurdu. Küçükefendigilin köşe evinde içeri uzunca büyük bir avludan girilirdi kocaman bir köpek avluda yatar içeri girmeye korkardık.

Saçlı hoca eskilerin nevi şahsına münhasır (kendine özgü) dedikleri bir kişiydi.

Bir gün camide vaaz verirken:

“Ey cemaat garırlarınıza kofik gollu elbiseler geydirmeyin , dudaklarını boyatmayın günahtır” deyince

Cemaatten birisi:

“Hoca senin Güllühanım da geyi” demişti.

Bunun üzerine Saçlı Hoca:

“Kafirin kızınayakışı” şeklinde cevap vermişti.

1900 lü yılların başında Harput nüfusunun üçte biri azınlıklardan ermeni Musevi Süryanilerden oluşurken 1950 li yıllarda azınlıklardan hiç kimse yoktu.

Harput ta yaşayan aileler hemen hemen hepsi bağmancılıkla geçimlerini sağlardı. Kapalı ev ekonomisi hakimdi. Yazları Harput un kuzey ,kuzeydogusunda bulunan bahçelerine taşınır, eker biçer meyvesini satar kışlık yiyeceğini hazırlar kasım ayında kışlık evine dönerdi. Mayıs ayında bahçelere günü birlik gidilir ağaçlarının toprağını kazdırır kışın bozulan sulama kanallarını açar ağaçların göllelerini yapar sebze evleklerini hazırlar şehirden satın aldığı fideleri

diker. Havaların ısınmasıyla yükünü toplar hayvanlarıyla birlikte bahçesine taşınırdı, buna bağmancı göçü denirdi

Sonbaharda ise tersi olarak Harput taki kışlık evlere göç hazırlıkları başlar, Hayvanları için sahip olduğu meşelikten odununu yakacak olarak kullanmak , yapraklarını küçük baş hayvanlara yedirmek üzere ALAF adı verilen yemlik yapardı.. Hayvan yemi olarak kullanılmak üzere yapraklı ağaçların dökülen yaprakları GAZEL toplanır telislere basılırdı.

Bu arada kışlık elmalar ayvalar üzümler toplanır Kışlık evlerde varsa kilerde yoksa hayvan yeminin istiflendiği MEREK te saklanırdı. O yıllarda kışın ulaşım olmadığı için dışarıdan sebze meyve gelmez saklanan meyveler ve kurutulan sebzeler kullanılırdı.

Harput evleri genellikle iki katlı olup altta hayvanlar için ahırlar ve yem deposu olarak kullanılan mereler bulunurdu. Ahırların altta bulunması üst katta kullanma alanlarının sıcak olmasını sağladı. Ahırlarda köşelerde ayrılmış AHIR SEKÜSÜ denilen bölümde önceleri evin hizmetleri kalırken sonraları alet edavat hayvanların semer benzeri malzemeleri koymak için faydalanılırdı. Ahır seküsü ahırın bir köşesinde 6 – 7 m² alanda dikmelerle ayrılmış olup, bu bölüme büyükbaş hayvanlar konurdu. Ahırlarda duvarlarda TAKA denilen oyuklar bulunur buralarda tavuklar yumurtlardı. Tavuklarda kışın ahırda yaşardı. Ahırların içinden veya bitişiğindeki kapıdan hayvan yemi koyulan merelere geçilirdi.

Harput evlerinde dış kapılar geniş ve yüksek olurdu .kapı kenarları kesme taştan yapılırdı. Yüklü hayvanlar kapıdan geçer avluya girerdi . Dış kapıdan sonra genişçe bahçe şeklinde üstü açık avlular vardı. Genellikle avluda leylak ağacı bulunur ilkbaharda çok güzel koku yayılırdı. Üst katlara taş medivenlerle çıkılırdı.

Girişte ocaklık denen kısımda büyük ocaklarda süt kaynatılır çorba pişirilir sabah kahvaltısı yapılırdı Bugünün şömine görevini gören ocak bulunduğu yeri ısıtırdı

Sabah yanan ocağın ateşi odalarda bulunan kürsülerin topraktan yapılmış mangallarına taşınırdı .gündüz kürsülerde oturulur akşam gelen konuklarda kürsü başlarında ağırlanır ikramlarda burada yapılırdı . Bazı evlerde kürsülü odalarda odun sobası da bulunurdu. Odalar tabanları tahta döşemeli odanın içerisinde yatak yorgan konulan YÜKLÜK bulunur bu yüklüklerin içerisinde bugünkü ebeveyn banyoları benzeri çark denilen yıkanma yerleri yer alırdı.

Harput un KÜRSÜ BAŞI SOHBETLERİ meşhurdu ,ayrıca akşamlar yapılan aile toplantılarında hikaye anlatılır oyunlar oynanır günün olayları konuşulurdu .1950 li yıllarda en güncel konu Kore savaşı idi yakınları tanıdıkları Kore ye giden aileler olayları çok dikkatli izler AJANS denilen radyo haberlerini kaçırmazlardı.

Harput insanı sabah erken kalkar hayvanlarını yemler bakımını yapar ahırını temizler Üç lüeliden stillerle su taşır hayvanlarını sular evin ihtiyacı olan suyu taşırdı. Şubat Martta koyunlar keçiler yavrular annelerinden ayrı tutulan yavruları annelerine götürülür emzirilirdi.

Güzel havalarda genellikle küçükbaş hayvanları dışarı Kayabaşına çıkarılır. PEG denilen eski bina kalıntılarının bulunduğu alanlarda bahçelerinde otlatılır, Kayabaşında bulunan TUZTAŞI denilen taşlıkta hayvanlara tuz yalatırdı.

O tarihlerde Kayabaşının doğu yönde sol iç tarafı yüzyıllık harabelerle kaplıydı. 1957-1958 yıllarında vali Vefik Kitapçığıl dozerlerle yıktırıp greyderlerle alanı düzeltti. Tarih bilinci arkeoloji bilgisi olmadığı için o harabelerin tarihi değerini bilmeden iş yaptığını düşünmüştü. Oysa İspanya Tarihi Toledokentinde İtalya Pompei de benzer harabelerinden su gibi döviz kazanıyordu. Bizim harabelerin yerleri hayvanlara otlak olmuştu.

Küçükefendiginin Lütfü Beyilokulun başöğretmeniydi Harputlu gençlerin hemen hemen hepsinin öğretmenliğini yapmıştı. Onun için gençler saygı gösterirlerdi. Terzi Efraim Ustaya rengi solmuş ceketlerimizi ters yüz yaptırır bu şekilde ceketlerimiz yenilenmiş olurdu. Yalnız bir fark ortaya çıkardı, solda olan mendil cepleri sağ tarafa geçmiş olurdu. Kör İnci Ninemin yaşıtı olup yalnızdı akşamlar fanus elimizde akşam yemeğinden sonra oturmaya gider yatsı namazından sonra evimize dönerdik. İnci nine kedisinin hırsızlıklarına karşı çareyi kedinin ayaklarına ceviz kabuğu yapıştırmakta bulmuştu. Kedi ne zaman mutfağa hırsızlığa gitmeye yönelse ceviz kabuğunun çıkardığı sesler yakalattıyordu. Bu davranışı kadınların diline düşmüştü.

Gündüz oturmalarına Çorbacı Ayşe Hanıma , Çorbacı Nazım Efendi nin eşine, Sarıyüboğlu Rauba hanıma gidilirdi.

Günlerden bir gün Daldikli Osman Emmi nereden bulmuşsa evine bir Denizli horozu getirmişti. Horoz dakikalarca ötüyor karısı bu duruma çok kızılıyordu.

Baharın gelmesi ile her yıl sele, sepet, elek getirip eski giysilerle değiştiren halkın gurbet dedikleri Çingenler gelmiş kapı kapı dolaşır alış veriş yapmışlar bu arada Osman Emminin de evine uğramış karısı ile alış veriş yaparken horozu

görmüş değerini anlamışlardı . Horoza karşılık sele sepet verip almayı önerince horozu sevmeyen kızan Osman Emminin karısı horozu Çingenelere vermişti. Horozu alan Çingeneler Kilise yolundan Hüseyin köyüne gitmek üzere yola koyuldular, Bir süre geçince Osman Emminin karısı yaptığı hatayı anlayıp dövünmeğe başlamıştı. Herif gelirse ben ne diyecem?, Beni geberdür , ben ne yapacam? Diye komşulara dert yanarken Harputlular arasında Dogana beşik olene tabut temin eden komşularının yardımına koşan Fidoş nine aklına gelmiş Hemen Fidoş Nineye giderek

Fidoş Abla ben bir halt ettim, herüf gelirse beni geberdür , Bu horozu çingenelerden alasin

Bahatan düşdüm elin ayağın öpem

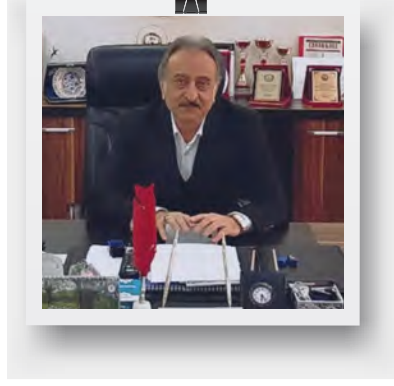
Fidoş Nine eşeğine biner Gurbetlerin gitikleri Hüseyin yoluna koyulur tam Hüseyin köyüne girerken gurbetleri yakalar durumu anlatır

Bu horozu geri veresiz , Bu kadını kocası gelip horozu görmezse onu geberdür,

Uzun konuşmalar sonucunda gurbet kadınlar ikna olur horozu geri verirler.

Fidoş Nine horozu kucaklar eşeğine biner geri Harput yoluna koyulur. Tam yolun yarısına gelir Denizli horozu ötmeğe başlar eşek ürker çifteler savurur Nine eşekten düşer bileği kırılır ama horozu sıkı tutar bırakmaz Yerden kalkar eşek önde kucağında horoz Fidoş Nine Yürüyerek Harput a gelir Horozu Osman Emmi nin karısına teslim eder. Olay Harput ta günün konusu olur.

Bahara doğru güzel havalarda ev halkı hayvanlarıyla birlikte Harput un Kuzey batısında yer alan ÇAKBUR ÇEŞMESİNE gider, ocak kurulur kazanlarda su kaynatılır çamaşır yıkanır. Bu çamaşır yıkama işi evlerde su olmadığı için çok çamaşır olduğu günlerde ayda bir veya iki ayda bir olurdu. Hayvanlarda derede otlak alanlarda otlar, Çamaşır yıkama işi bitince eşyalar toplanır eşeğe yüklenir hayvanlar toplanır eve dönülürdü. Biz çocuklarda geniş alanlarda oyun oynama fırsatı bulurduk.

Fahmettin AYDIN

MODERNLEŞME SÜRECİNDE BİR GARİP MEKTEP

“Anadolu’nun öz zenginliklerinin nasıl ihmale uğradığını ve tükendiğini izlemek için seçilecek örnekler arasında tiftik kadar ibret verici ve şaşkınlık uyandırıcı bir diğerini bulmak güçtür.” İhsan Abidin

İhsan Abidin’in söyleminden yola çıkarak Ankara’nın tarihi süreç içerisinde dünyaca ünlü “Sof” kumaşının daha kaliteli üretilmesi için verilen mücadeleyi belgelerin tamamını değerlendire aşamasında olduğum için burada özet olarak vereceğim.

Araştırmamız, II. Abdülhamid döneminin zirai anlayışı ve eğitim politikaları sonucunda Ankara’da açılan “Numune Tarlası ve Çoban Mektebi” konusunu oluşturmaktadır. Konuyla ilgili belgeler incelenirken, dönemin eğitim-öğretim alanında modernleşme geçiş sürecine değinilmiştir. Araştırma konusunu oluşturan temel bilgiler, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan kataloglar ve dosyalar taranarak elde edilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili makaleler ile dönemin resmi yıllıkları durumunda bulunan Vilayet Salnamelerinden Ankara Salnamesinden faydalanılmıştır. Bunların yanı sıra ilgili tarih aralığında Ankara’da çıkan yerel gazeteler taranmıştır. Yine dönemle ilgili hatıralar, Ankara’ya gelen seyyahlar ile meslek kuruluşlarının hazırladığı eserler incelenerek konu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tarım ve hayvancılık Türkiye’nin ekonomik kalkınmasında öncelikli ve son derece önemli alanlardandır. Bu nedenle ziraat ve hayvancılık alanında gerçekleştirilen her faaliyet büyük bir öneme sahiptir. Bunlardan biri de Ankara tiftik geçişinin kaliteli bir şekilde üretilmesidir.

II. Abdülhamid döneminde eğitimin modernleştirilmesi doğrultusunda pek çok gelişme yaşanmıştır. İlk, orta ve yükseköğretimde olduğu gibi mesleki ve teknik eğitim alanında da yeni eğitim kurumları inşa edilmiştir. Özellikle mesleki eğitimde, ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum dikkate alınarak eğitime yön verilmeye çalışılmıştır.

Çoban Mektebi ve Numune Tarlası uygulamasında çiftçilere en iyi tarım yöntemlerinin uygulamalı olarak öğretilmesi amaçlanmıştır. Faydalı ithal edilen bitkilerin ekiminin yaygınlaştırılması, ağaç dikimi ve sulaması, hayvan cinslerinin ıslah edilmesi, özellikle de tiftik keçisinin bakımı gibi konular öncelenmiştir. Bu uğraşlar sonucu Avrupa'dan pek çok modern tarım araç gereçleri getirilmiştir. Nitekim pulluklar, çapa makineleri, orak ve çayır makinesi, pancar doğramaya mahsus makine, kaymak yapmaya mahsus Danimarka yayığı, yağ teknesi, civalı termometre ve barometre gibi modern tarım ve hayvancılığın gereği olan pek çok alet ve edevat dışarıdan temin edilmiştir.

Çoban Mektebi Yukarıda belirtildiği üzere Ankara bu dönemde tiftik keçisi yetiştirilen önemli bir bölgeydi ve Ankara'nın en önemli gelir kaynaklarından birisi "sof" yani tiftikten elde edilen kumaşlardı. Özellikle Ankara'daki tiftik keçilerinin ıslah edilmesi ve daha iyi ırkların geliştirilmesi için Ankara'da 1898 yılında bir Numune Çiftliği kurulmuş daha sonra bu okul içinde bir de Çoban Mektebi adıyla ortaöğretim düzeyinde kurum oluşturulmuştur. Ankara'da "Çoban Mektebi" adıyla Numune Çiftliği içinde açılan bu okulda tiftik keçileri neslinin bakım ve ıslahı konusunda bilgili donanımlı elemanlar yetiştirme hedeflenmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında aksamalar olmuştur. Ancak bu çalışmalardan vazgeçmeyen Abdulhamid, modern eğitimi yaygınlaştırmak için Amasyan Efendi'nin başkanlığında bir fenni heyet kurdurarak eğitim politikasını ülke sathına yayılmasına çalışmıştır. 1892'de kurulan ve genel tarım reformlarını uygulamaya koymakla görevlendirilen Ziraat Hey'et-i Fenniyesi üyeleri, hedeflenen planın hazinenin gücünü aşacağını, bu nedenle modern tarım tekniklerini vilayetlerde çiftçiye daha ucuz ve etkili bir şekilde gösterilmesini sağlamak için "Numune Tarlalarının" kurulmasının daha isabetli olacağına karar vermişlerdir. Ankara'da bir Numune Tarlası ve Çoban Mektebi oluşturulması bu kararlar arsındadır.

Ankara'da kurulması öngörülen bu okulun temeli 1894 yılında atılmış ancak binası bir buçuk yıl sonra tamamlanabilmiştir.

1921-22 (1340) tarihli belgede okulun müdürlüğüne tekrar atama yapıldığını ve okulun eğitime yeniden başladığı anlaşılmaktadır. 1900 (1312) tarihli Maarif Salnamesinde okulun tam olarak açılış tarihi verilmemekle birlikte, kuruluş tarihi olarak 1898 ibaresi yer almaktadır. 1907 (1325) tarihli Salnamede 'de okulun öğrencisinin yaklaşık 100 olduğu belirtilmiştir.

Belgede; Ankarada ziraat mektebi müdürlüğüne Mehmet Ali Beyin Tayin edildiği belirtilmektedir.

Daha sonra bu okul "Numune Çiftliği" adını almıştır. Okul 1908 yılında Ziraat Mektebi olarak adını değiştirmiş ve Cumhuriyet döneminde Ankara'ya açılacak olan Yüksek Ziraat Mektebine de ev sahipliği yapmıştır. Kurum bugün Ankara Üniversitesi'ne bağlı Ziraat Fakültesi yerleşkesinde yer almaktadır.

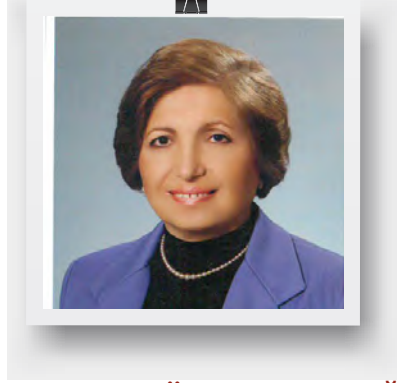
Keçiören'in girişinde göze çarpan Çoban mektebi binası yakın tarihimiz açısından önemli gelişmelere ev sahipliği yapmış tarihi bir mekândır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara'ya gelerek Türk Kurtuluş savaşının ilk yıllarında kullandığı karargâh binası bu mektebidir. Tarihi değeri büyük olan bina, Heyet-i Temsiliye ve milletvekillerinin çalışma merkezi olarak Türkiye'nin yeni politikaların belirlendiği bir yer olmasının yanında Misak-ı Millinin kaleme alındığı, Hakimiyet-i Milliye gazetesinin isminin konulduğu ve yayınlandığı bu bina, Anadolu ajansının kuruluş ve çalışmalarına da ev sahipliği yapmıştır. Bina Keçiören Belediyesi tarafından restore edilerek müze kazandırma çalışmaları devam etmektedir.

Ankara Ziraat Mektebi

Ankara Ziraat Hayvanat Bahçesi

Sevim ANAGÜR KOYUNOĞLU

BİR ZAMANLAR ELAZIĞ SOFRA KÜLTÜRÜNÜN VAZGEÇİLMEZİ TANDIR EKMEĞİ

Değerli okurlar öncelikle bu yazımı sizleri, ekonominin, siyasetin, eğitimin, adaletin ve ahlakın çöktüğü, yolsuzluğun, yoksulluğun, hayat pahalılığının, yozlaşmanın ve yabancı istilasının zirve yaptığı bu boz bulanık günümüz Türkiye'sinden bir nebze de olsa uzaklaştırmak düşüncesiyle kaleme aldığımı belirtmeliyim. Konumuz milletçe daha yoksul ama daha mutlu olduğumuz İkinci Dünya Savaşı ve izleyen süreçte yani 60-70 yıl öncesinin Elazığ'ında geleneksel kültürümüzün bir zenginliği olan tandır ekmeği. Tandır ekmeğinin, Elazığ sofralarının vazgeçilmezi olarak bizim kuşak çocukların duygu dünyasında, sınımsız bir yeri, değeri ve güzelliği olduğuna inanıyorum.

Danimarkalı filozof, Kierkegaard, "Hayat ileriye doğru yaşanır, geriye doğru anlaşılır" der...

Yazılı kaynaklara göre; "tandır" kelimesi Aramice'den geliyor. 5 bin yıllık bir geçmişi olan tandır, önceleri toprakevlerde ısınma amacıyla, daha sonra asırlar boyunca ekmek üretimi ve bazı yemeklerin yenilecek duruma getirilmesinde kullanılıyor. Kış ayları çok soğuk ve uzun geçen Harput'ta da asırlar boyu ısınmak için tandırdan yararlanıldığı kaydediliyor. Tandır ekmeği, Türk, Kürt, Fars, Arap ve Azeri kültürünün yanı sıra Hindistan, Pakistan gibi ülkelerde de görülüyor. Tandır ekmeğinin, Anadolu'da Selçuklulardan beri üretildiği, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun genelinde sofralık kültüründe önemli bir yere ve öneme sahip olduğu biliniyor. Ayrıca geçmişte kullanılan tandırlar, sıkı çamur, saman ve keçi tüyü ile hazırlanan bir karışımla yapılıyor, güneşte kurutularak hazır hale gelen tandır, yerde açılan uygun çukura yerleştiriliyor. Tandırda mangal kömürü, odun gibi yakacaklar kullanılıyor.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarımda Elazığ sofralarının tadı ve lezzeti olan tandır ekmeğine geçmeden önce birkaç cümle ile anılarımın geçtiği, doğup-büyüdüğüm Aksaray Mahallesi'nden yani Yiğiki'nin kültürel ve sosyal yaşamışlığından söz etmek istiyorum. Yiğiki, tarihi dönemlerde Mamuret-ül-Aziz vilayetinin en sulak ve yeşil ova köylerinden biridir. Bizim yıllar, Yiğiki'de henüz çevre felaketinin yaşanmadığı, çeşmelerden oluk oluk, pırıl

pırl sular aktığı, Şorşor çayının temizliğini ve canlılığını koruduğu yıllardı. Yiğiki, kavak, söğüt ve de başta dut ve üzüm olmak üzere envar çeşit meyvenin yetiştiği bahçe, bağ ve yemyeşil ekin ve sebze tarlalarının mekânıydı. Her bahar geldiğinde bu güzelliklere iğde kokuları karışırdı. Ekin tarlaları, Hazar Dağı'nın tepesinden esen rüzgârlarla dalgalanır, yeşil denizleri andırırdı. Yiğiki'de kamuda görevli sayılı birkaç kişi ve esnaf dışında halkın çoğunluğu geçimini, tarla, bağ ve bahçe bitkileri yetiştiriciliğinden ve tarımsal üretimden sağlardı. Henüz teknoloji uğramamış, elektrik gelmemişti ama Yiğiki doğal varlığı ile kendine yeten bir mahalle idi. Dünyanın savaşıla tepeden tırnağa alt üst olduğu, bir çok dünya ülkesinde çocukların açlıktan kırıldığı yıllarda dahi Yiğiki'de açlık yaşanmadı. Halkın o yıllara özgü farklı bir hayat tarzı vardı ve de hayat çok daha ahlaki ve de sahiciydi. Cumhuriyet kuşakları Yiğiki'de kır kültürü ile kent kültürünü birlikte yaşadı. Bizler hem kırsal kesimin zenginliklerinden hem de Elazığ'ın kentsel olanaklarından yararlandık. Diğer bir ifade ile Yiğiki, Elazığ'ın diğer mahallelerinden ayrıcalıklı doğal zenginliklere sahipti. Ne yazık ki Yiğiki, yanlış yer seçimi nedeniyle, kentin havasını kirleten, çevreye ve doğal yapıya zarar veren, bağ ve bahçeleri kurutan Çimento Fabrikası'nın faaliyete geçmesinden sonra ayrıcalıklarını kaybetmeye başladı. Yeşil alanlar yerini çarpık yapılaşmaya bıraktı. 2020 Elazığ depreminde büyük bir felaket yaşandı. Şimdiler de ise sosyal medyada mahallenin tam ortasından şehirlerarası yol geçeceği haberleri paylaşılıyor. Vah vah vah!

Konumuza dönecek olursak, asırlardan beri Anadolu'nun pek çok kentine ve yöresine özgü, geleneksel kış hazırlıkları bağlamında Yiğiki'nin karakteristikleri pek çok yazıya konu olacak kadar fazlaydı. Bu kapsamda Yiğiki'de, her sonbahar geldiğinde, her ailede, bütün bir kış hane halkına yetecek miktarda tandır ekmeği yapılırdı. Yiğikli ailelerin kültüründe özel bir yere ve öneme sahip olan tandır ekmeği, kış hazırlıklarının en meşakkatlisiydi. Tandır ekmeği, onurlu, çileli ve fedakâr Yiğiki kadınlarının el emeğinin ve alın terinin ürünüydü. Tandır ekmeği yapmak, emek, beceri, ustalık, yardımlaşma isteyen oldukça güç ve zahmetli bir ekip işiydi. Yiğiki'deki birkaç ev gibi bizim evin bahçesinde de üstü kapalı bir tandır alanı vardı.

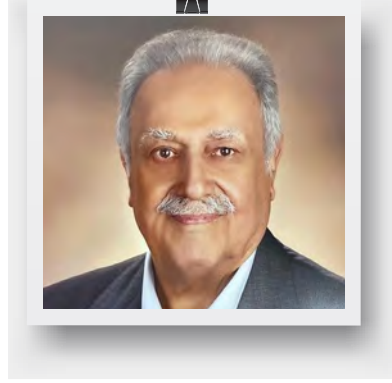
Tandır ekmeğinin devasa mayalı hamurunu hazırlamak sıradan bir iş olmadığı gibi bir kadın için oldukça ağır bir yükü. Hayata borçları varmış gibi durup dinlenmeden çalışan analar, aile bağı, evlat sevgisi ve sorumluluk anlayışı ile her zorluğun üstesinden gelirdi, bitmeyen enerjileri onlara güç ve kuvvet olurdu. Hamur akşamdan hazırlanır beklemeye bırakılırdı. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte evde bir telaşe ve komşu dayanışması başlardı. Genellikle ilk gelen mahallenin süper ekmekçisi Neno Bacı olurdu. Ateşin yakılmasından ve tandırın hazırlanmasından Neno Bacı sorumluydu. Tandır, hazır hale gelince yardıma gelen komşular ellerinde oklava, önlerinde ekmek tahtaları, tandır başındaki yerlerini alırlardı. Önce o devasa hamur onlarca eşit parçaya ayrılır, açmaya hazır hale getirilirdi. Neno Bacı tandırın başına geçer, yerini alır, startı verirdi. Herkes oklavalara asılır, yufkalar seri halde açılırdı. Elden ele geçen yufkalar, Neno Bacı'ya ulaştınca, Neno bacının kızgın tandırdaki ateşle mücadelesi başlardı. Çocukluğumda Neno Bacı'nın bütün bir gün boyunca, seri halde, pür dikkat, yufkaları elinde çevirip, hızla kızgın tandıra yapıştırmasını ve mis gibi kızarmış ekmekleri tandırdan çekip bir bir çıkarışını şaşkınlıkla izlediğimi bugün gibi hatırlıyorum. Tandırdan çıkan nefis ekmekler, kilere taşınır önce soğuması beklenir sonra da üst üste desteler halinde, tavandan sarkan, yerden 1.5 metre yükseklikteki ekmekliğe yerleştirilir, üstü tertemiz, beyaz bir örtü ile kapatılırdı. O gün evi mis gibi sıcak ekmek kokusu sarardı.

Ayrıca tandırın sonuna doğru (küncülü) bol susamlı top ekmek denilen farklı bir ekmek de yapılırdı, nefis olurdu. Okul yıllarımda okula top ekmek götürür, arkadaşlarımla paylaşır, hep birlikte iştahla, eğlenerek tüketirdik, küncülü top ekmeği çok sevmiştik. Şimdilerde geçmişe dönüp, su gibi akıp giden çocukluk yıllarımı anımsadıkça sanki duygu dolu sihirli bir masalsi dünyada yaşamışız hissine kapılıyorum!

Baba ocağımda anamın ve ablamın o yılların imkânlarıyla yaptıkları, damakta unutulmaz tatlar bırakan özgün ve geleneksel Elazığ yemekleri eşliğinde soframıza gelen tandır ekmeği yılar yılı hafızamdan silinmedi. Aslına bakarsanız anam ve ablam birer lezzet ustasıydı, Elazığ mutfağını uçururlardı. Tıpkı Fatih Kısaparmak'ın şarkısı gibi onlarda gönüllerini yemek yapar önümüze sererlerdi.

“Şu gönlümü yemek yaptım önüne serdim,
Aşkı dokudum yemeğe anlıyor musun?”

Özetle demek istiyorum ki bizim kuşakların Elazığ geçmişinde öyle kültürel yaşanmışlıklar vardır ki bu gün hayal edilmesi bile güzelden de öte... O yılların Elazığ'ına selam olsun! Biteviye çalışan o fedakâr anaların mekânları cennet olsun!

Eczacı A. Metin YARAMANOĞLU

PROF. DR. HAMİT ZİYA GÖKALP'İN ELAZIĞ SEYAHATLERİ

Hamit abinin Elazığ'a geleceğini öğrenince bizde keyifli bir telaş başlardı. Her yıl Eylül sonu ya da Ekim başında gelirlerdi. Değişmez kadro; Hamit Ziya Gökalp, Erhan Gökalp, Erdoğan Yaramanoğlu ve Turan Koloğlu idi. Bazen dayım Ahmet Gürbüz ve eşi Vecihe abla, abimin arkadaşı Sedat Balak, genç kuzenler Mustafa-Bedii Gürbüz, kuzen çocukları ve yeğenler de katılırdı. Bizler Elazığ ekibi, ben, Akgün Bulut, Yahya Kenkül, Ünal Akbay, Mustafa Çakan gelen misafirlerimizin nerede konaklayacaklarından tutun da ne yenileceği, en iyi tulum peyniri, kadayıf için en iyi Şavak peyniri, dinleteceğimiz Elazığ havalarına kadar her konuyu inceden inceye planlardık. Hamit abiler, genellikle

Cumagünü gelir, Pazarakşamı dönerlerdi. Onları Karayolları veya DSİ misafirhanelerinde, bazen de benim Hazar Gölü kıyısındaki yazlığında, son zamanlarda ise otellerde ağırlardık. Hamit abinin geleceği duyulunca hastaları sıraya girerdi. Bu nedenle eczanemin üst katındaki ofisi düzenler, muayene için uygun hale getirirdik. Hasta trafiğini, kalfam Osman Aytaç yönetirdi. İlk gün hep beraber Harput'a çıkar, hem dolaşır hem de mezarlıkları ziyaret ederdik. Hamit abinin büyüklerinin mezarları Dua Dağı'nda idi. Daha sonra Asri Mezarlıkta bulunan dedelerimizin mezarlarına

giderdik. Hamit abi; geleneklerine, geçmişine ve adetlerine çok bağlıydı. Her gelişinde mutlaka eski arkadaşlarını arar, sorar ve onlarla görüşürdü. Ertesi Cumartesi sabah kahvaltısına ilaveten kara üzüm, tulum peyniri, sıcak açık ekmeğe götürür; sonra da birlikte Elazığ turuna başlardık.

Şıra pazarı, Yemeniciler, Semerciler, Meydanlar, Kapalı Çarşı, alışveriş, sohbetler, çay ve kahve ikramından sonra yeniden hasta muayenesi için eczaneye gelirdik. Bayağı kalabalık olurdu. Hamit abi üst kata çıkar, hastalarını inceler, moral verir, şakalaşır, tedavi şeklini anlatır, bazen de onları Ankara'ya davet ederdi.

Muayene faslı tamamlanınca öğlen yemeği için bütün nevalelerimizle gideceğimiz mekana geçtik. Önceleri Karayolları veya DSİ'nin göldeki sosyal tesislerinde; daha sonraki yıllarda Hazar Tuğla Fabrikasının Sivrice'deki fabrika lojmanında toplanmaya başladık. Fabrikanın sahibi çok değerli dostum Malatyalı Abdullah Şirolu elemanlarıyla birlikte burayı bize hazırladı. Kendisi de Elazığ'da ise mutlaka bize katılırdı. Elazığ'dan Hamit abiyi çok seven müşterek dostlarımız da bu yemeklerimizde bulunurlardı. Soframızdaki yiyecekler özenle seçilir, hatta bunun için duayen arkadaşlardan danışmanlık hizmeti alırdık. Fırında kuzu, güvecin ustalarının hazırladığı güveç, Sabri Özkaynak'ın evinde yaparak getirdiği çiğ köfte ile Ferzan Alagök'ün hazırladığı peynirli kadayıf soframızın baş yemekleriydi. Ferzan Alagök, kadayıf için arabanın arkasında tepsileri ve fırını ile gelirdi. Hamit abi de yapılrken onun başından ayrılmaz, dikkatle izler ve bir taraftan da malumat alırdı. Masamızdaki yemekler; doyulmaz sohbetler, hatıralar eşliğinde akşama kadar sürerdi. Tabii Elazığ havaları da bunlara renk katardı. Hiçbir zaman 20 kişiden az olmaz, 30-35 kişi bir araya geldiğimiz olurdu. İlerleyen saatlerde Elazığ'a döndüğümüzde arkadaşları evlerine gönderir, Hamit abi ile baş başa uzun sohbetlere daldık.

Ertesi gün, Pazar sabahı Şeker Fabrikası, Hoğu, Miği, Hoş köyüne sapmadan sağdaki toprak yolda arabaları bırakıp, dar bir bahçe yoluyla şırıl şırıl akan dereyi izleyerek, solumuzda üzüm bağları; sağımızda yabani böğürtlen, dağdağan ve çiçek tarlalarını geçip koca dut ağacının gölgelediği ufak meydanlıkta önceleri eczanede birlikte çalıştığım kalfam Mehmet Yeğen'in babası Talat beyin üzüm bağına ulaşırdık. Talat bey, Mehmet, kardeşleri ve yeğenleri içten, samimi ve gülyüzleri ile bizleri karşılar, bir yıllık hasretle kucaklaşırdık. Hamit abi ile Talat bey samimi bir sohbe dalar, şakalar, espiriler, gülüşmeler hiç bitmezdi. Daha sonra Talat beyin hazırladığı sofraya otururduk, sofrada neler yoktu ki...

En önce koca bir sinide rengarenk üzümler, siyah, beyaz, kırmızı, iri, kütür kütür, hafif bir yağmur yemiş, neredeyse çekirdeği görülen şifoni üzümler...Ayrıca tadı, kokusu muhteşem, bugün için özel yapılmış tandir ekmeği, çökelek, peynir, kaymak, yoğurt, tulum peyniri ve közde pişmiş isot kebabı ve en önemlisi tereyağı ile yağlanmış taze patile... Etrafımızdaki gençler durmadan çay servisi yaparken bizler üzümlerin, patilenin, isotların hasret kaldığımız nefis tatlarına doyamazdık. Hele 2-3 kg gelen salkımların görünüşü bizi hayran bırakır, durmadan resimler çekerdik. Hamit abi tabiata aşık bir insandı, çok ince detayları bile gözden kaçırmaz, ayrılmadan önce mutlaka bağın sonunda aşağıda Keban Baraj Gölünün Altınova bölümünü uzun uzun seyrederdi. Nihayet gün biter, veda zamanı gelir; oradan, Talat ve Mehmet beylerden zorlukla ayrılırdık.

Hamit abi, senden sonra bu seyahatler olmayacak, bağ ıssız, tevekler boş kaldı. Seni, kaybettiğimiz bütün büyükleri ve yakınlarımızı sevgi, saygı ve bitmeyen bir özlemle anıyoruz. Allaha rahmetler diliyorum.

Vedat KENT

BÜYÜK HAZAR'DAN KÜÇÜK HAZAR'A, HARPUT SENFONİSİ

Elazığ'ın önemli kültür ve sanat şahsiyetlerinden Fikret Memişoğlu'nun 1966 yılında kaleme aldığı "**Harput Ahengi**" kitabında; ".. usta bestecilerimiz, batıdan yalnız teknik ve metod almakla yetinecek ruhu, heyecanı ve düzeni bizim olan bir sistem kuracak, bizim kaynaklarımızdan, bize, bizim olan eserler sunacaklar..." diye hayalini kurduğu yöresel müziğimizin evrensel bir boyut kazanmasıyla ve yapılan çalışmalar sonucunda, Harput Senfonisi eseri ortaya çıktı.

Ankara'da faaliyetlerini sürdüren Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı olarak, Harput Senfonisi'ni, yerel müziğimizin çok sesli senfonik olarak notaya alınmasını sağlayarak müzikseverlere ve şehrimizin musiki dünyasına takdim ettik. Şef Bujor Honic yönetiminde ilk olarak Elazığ'da Nurettin Ardıçoğlu Kültür Sarayı'nın açılışında sahnelenen Harput Senfonisi, bugüne kadar yurt içinde Elazığ'da 2, Ankara'da 2, İstanbul'da 1, İzmir'de 1 ve Adana'da 1 olmak üzere 7 defa izleyicilerle buluştu.

Bu güzel eseri yurt dışına da taşıma düşüncesi bizi ilk olarak dost ve kardeş Azerbaycan için planları yapmamıza itti. Dışişleri Bakanlığımız, Kültür ve Turizm Bakanlığımız, Bakü Büyükelçiliğimiz, Azerbaycan Ankara Büyükelçiliği, Azerbaycan Medeniyet Nazırlığı ve yine Azerbaycan Devlet Akademisi Filormoniyası ile yaptığımız yoğun görüşmeler sonucunda Harput Senfonisi'ni 15 Eylül 2022 tarihinde Bakü'de sahnelemek üzere mutabık kaldık.

Harput Senfonisi gibi güzel bir eserin Azerbaycan'daki Hazar denizinden Elazığ'daki Hazar gölüne doğru yankılanması için harekete geçtik.

Niye 15 Eylül 2022 tarihi?

Bu tarih Azerbaycan tarihi için önemli bir dönüm noktası. Çünkü Kafkas İslam ordusu komutanı Nuri Paşa'nın Bakü'ye girişi, Bakü'nün kurtuluşunun 104. yıl dönümü.

Harput Senfonisi'ni Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'de 15 Eylül 2022'de sahnelemek üzere sanatçılar. Fırat Üniversitesi, Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası, Elazığ Belediyesi gibi şehrimizin yerel yönetim temsilcileri, iş, siyaset, basın, bü-

rokrasi ile kültür-sanat dünyasından hemşehrilerimiz ile Vakfımızın yönetim kurulundan oluşan kalabalık bir heyet ile konser tarihi öncesi Bakü'ye hareket ettik.

Azerbaycan'da çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren hemşehrilerimizin konukseverliği eşliğinde konser öncesi temaslarımız hızlı bir şekilde başladı. Sanatçılarımız konser için provalar yaparken bizler de heyet olarak başta Bakü'deki Büyükelçiliğimiz olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlara ziyaretlerde bulunduk.

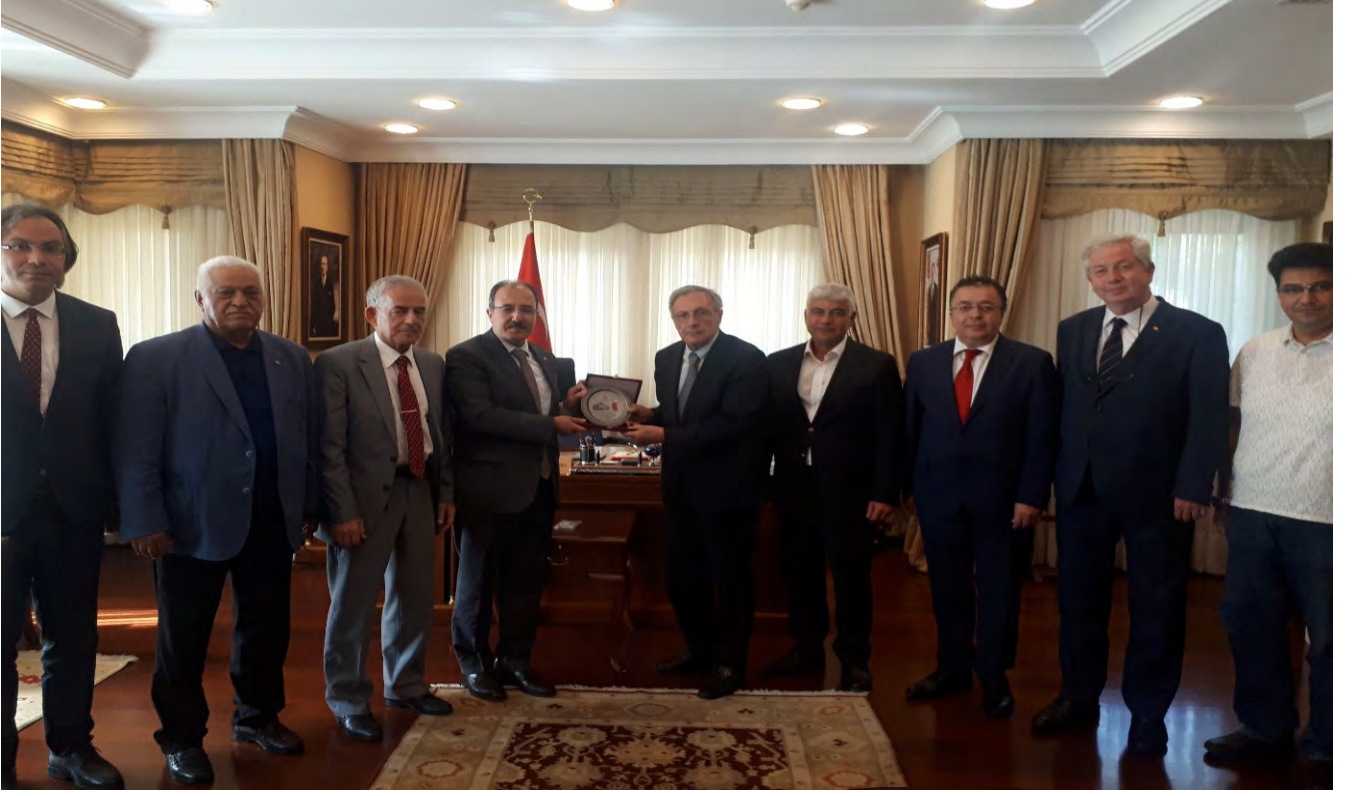
Harput Senfonisi'nin Azerbaycan'da icra edilmesi fikri ortaya çıktığı andan itibaren Dışişleri Bakanlığımız dolayısıyla da Bakü Büyükelçiliğimizle temaslarımız vardı.

Azerbaycan'a ulaştığımız da da ilk andan itibaren yanımızda olan Bakü Büyükelçimiz Sayın Cahit BAĞCI'yı resmi konutunda yaptığımız ziyarette şu sözü heyetimizin dikkatini çekti; "Elazığlı çok dostum var. Elazığlılar Ankara bürokrasisinde çok önemli görevlerdeler. Ticarette de keza çok önemli projelere imza atıyorlar. Fakat ben burada bir şey daha eklemek isterim **Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı'nı kutluyorum. Çünkü bir sivil toplum kuruluşu, ilk defa bir konser gibi kültürel etkinlik için Bakü'de. Bu güzel etkinlik için büyük bir heyetle ve güzel bir organizasyonla Bakü'ye geldiniz Elazığlıları ve Vakfı kutluyorum.**"dedi.

Bu ziyaret esnasında aldığımız bir haber, tüm Türkiye'yi ve Azerbaycan'ı üzdüğü gibi bizi de derinden yaraladı. Çünkü 13 Eylül'de Ermenilerin, Karabağ'da Azerbaycan birliklerine saldırması sonucunda soydaşlarımızın ciddi bir sayıda şehit verdiğini öğrendik. Büyükelçi Bağcı; "Türkiye olarak dost ve kardeş Azerbaycan'ın her zaman olduğu gibi şimdi de yanındayız" dedi. Vakıf Başkanı Mehmet Çağlar da şehitlerin olduğu bir zamanda bu kültürel etkinliğin ertelenmesi konusunda Sayın Büyükelçiyle mutabık kaldıklarını belirterek iptal değil fakat ileri bir tarihte tekrar Harput Senfonisi'ni Azerbaycan'a getireceklerini söyledi.

15 Eylül Azerbaycan'ın başkenti Bakü'nün Kafkas İslam Ordusu'nca Ermeni ve Rus çetelerden kurtarılışının 104. yıl dönümü münasebetiyle Bakü Türk Şehitliği'nde her yıl olduğu gibi bu yılda Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de şehitlikte anma töreni düzenlendi. Vakıf yönetimimizin de katıldığı törende Büyükelçimiz Sayın Cahit Bağcı ve çeşitli kurum yetkililerinin konuşmalarının ardından şehitlikteki kabirlere çiçekler bırakıldı. Burada dikkatimi çeken noktalardan biri de Elazığ'ın çeşitli yerlerinden gelen vatan evlatlarının da kabirleri vardı. Tüm şehitlerimizin mekânları cennet olsun.

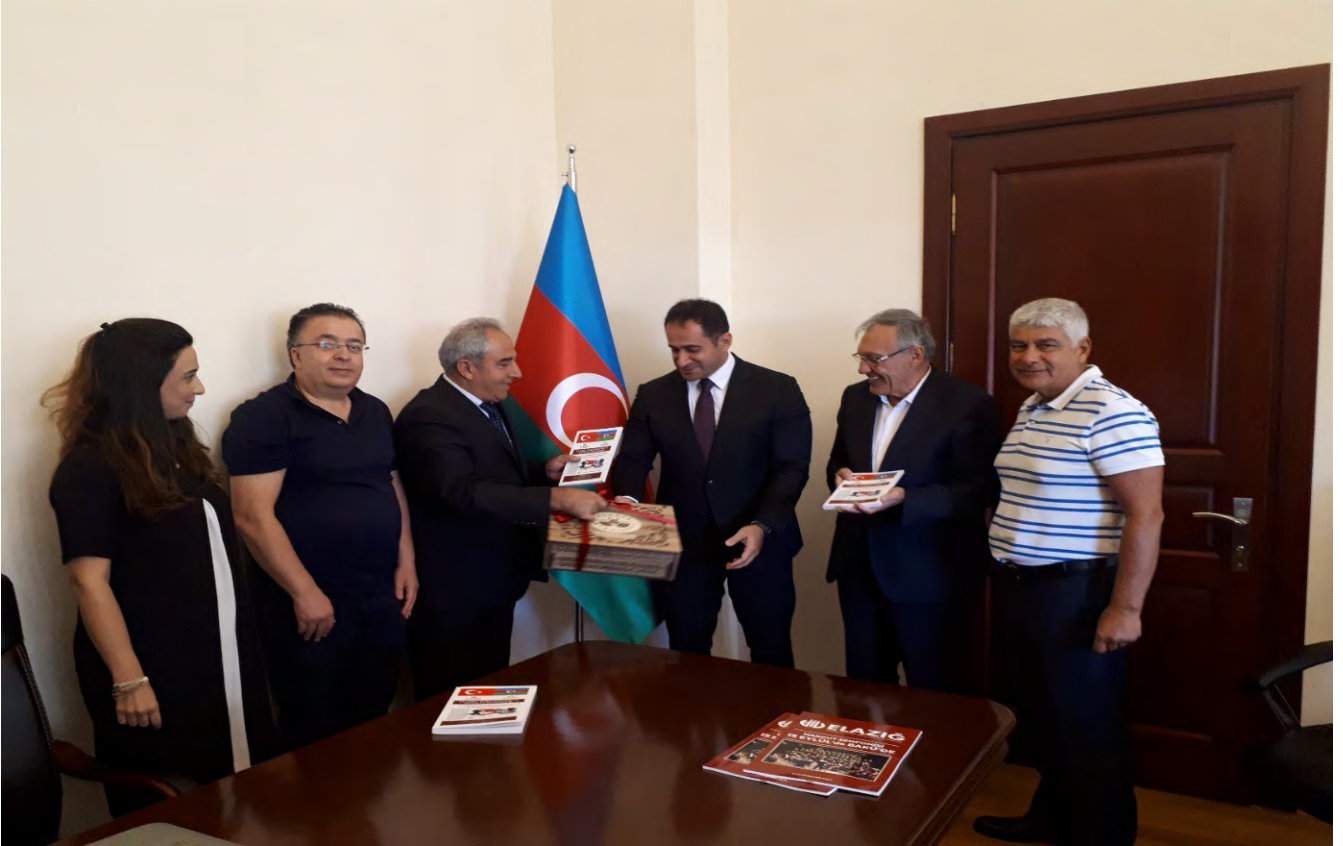

Azerbaycan'daki bu törenin ardından heyetimizin ziyaretleri devam etti...

Milli Eğitim Bakanlığımızın Bakü'deki Türk Okulu'nu ziyaret ettik. Okul müdürü Sayın Nurullah Yazıcı'nın evsahipliğinde yaptığımız ziyarette öğrencilerle de bir araya geldik. Müdür beyin öğrencilere Türkiye'den konuklarımız var demeleriyle öğrencilerin etrafımızı sarması güzel bir görüntü ve anı olarak belleklerde yerini aldı.

Azerbaycan Medeniyet Nazırlığı (Kültür Bakanlığı) birinci yardımcısı Elnur Aliyev ve yetkililerini ziyaret ederek, vakfımızın yayınlarını takdim ettik. Azerbaycan'ın ünlü şairi Elmas Yıldırım ile ilgili Elazığ'da anma töreni ve büstünün yapılması gibi konularda görüşülerek bir hareket planı çizildi.

Bu ziyaretimizin ardından eęer iptal edilmeseydi Harput Senfonisi konserinin icra edileceği Azerbaycan Devlet Akademisi Filormoniyası tarihi salonunu da górdük ve buradaki yetkililerle yönetim olarak bir toplantı gerçekleştirdik..

Temaslarımız arasında Elazığ-Bakü Kültür ve Sanat Faaliyetleri (1992-2022) adlı kitabın tanıtımı ve Türk-Azeri dostluğu üzerine, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsü Sergi Salonundaki etkinlik de vardı. Düzenlenen toplantıya Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Teymur Krimli ile diğer yetkililer ve heyetimizin önemli bir kısmı iştirak ederek Azerbaycan-Türkiye kardeşliği ve geçmişte özellikle de Sovyetler döneminde yaşanan acı olaylar ve esaret üzerine duygu dolu konuşmalar yapıldı. Bu konuşmalar Azerbaycan'da yayın yapan televizyon kuruluşları tarafından yayınlandı. Vakıf yönetiminin ve Manas yayıncılık tarafından hazırlanan kitap ve yayınlar Azerbaycanlı dostlarımıza takdim edildi.

15 Eylül 1918 tarihinde Kafkas İslam Ordusunun Bakü'yü Ermeni ve Rus işgalinden kurtuluşunun 104. yılı münasebetiyle düzenlenen toplantıya Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsünün başkanı Prof. Dr. Teymur Krimli, Azerbaycan Ali Attestasiya Komisyonu Akreditasyon Şubesi Müdürü Prof. Dr. Asif Rüstemli, Azerbaycan Halk Şairi, Azerbaycan Milli Meclisi "Şeref" unvanlı üyesi Sabir Rüstmxanlı, AMEA Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsü İlmi Katibi Doç. Dr. zizağa Ncfov, Doç. Dr. zizağa Ncfov, AMEA Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsü Yayın Şubesi Başkanı Doç. Dr. Tahir Hsnzad, AMEA Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Elyazmaları Şubesi araştırmacısı Doç. Dr. li liyev, Füzuli Elyazmaları Enstitüsünün Araştırmacıları, Elazığ eski valisi Muammer Muşmal ve eşi Sabire Canan Muşmal, TBMM 21. Dönem Elazığ Milletvekili Mustafa Gül ve eşi Mef-tune Gül, Devlet Sanatçısı Mustafa Turan, Türk Halk Müziği sanatçısı Mehmet Özbek, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Başkanı Mehmet Çağlar, Vakıf Yönetim Kurulu Üyeleri Prof. Dr. Kadirhan Sunguroğlu, Vedat Kent, Erdinç Fırat, Murat Katiboğlu, Elazığ Kent Konseyi Başkanı Av. Rüstem Kadri Septioğlu, Manas Yayıncılık Genel Koordinatörü M. Şener Bulut ve Fuzuli Elyazmaları Enstitüsünün bilim insanları katıldı.

Bakü'nün Kafkas İslam Ordusu tarafından Ermeni-Daşnak-Rus işgalinden kurtuluşunun üzerinden 104 yıl geçti. Bu vesileyle, AMEA Muhammed Fuzuli adına El Yazmaları Enstitüsü Sergi Salonunda (salon wher e ADR'nin ilk ve son meclis toplantısı yapıldı), Bilim ve kültür figürlerinin katılımıyla geniş etkinlik gerçekleştirildi.

Etkinliğin açılışını El Yazmaları Enstitüsü Genel Müdürü akademisyen Teymur Krimli yaptı ve ilk olarak Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü uğruna şehit olanların ruhları bir dakika ile anıldı. Daha sonra etkinliğin moderatörlüğü filoloji bilimleri doktoru Profesör Asif Rüstmlî etkinlik katılımcılarına konuştu.

Kitapta Elazığ ve Bakü şehirlerinin kardeşliğini yansıtan çok sayıda önemli olay ve tarihi gerçekler, 1992-2022 yıllarında her iki şehirde düzenlenen kültürel etkinlikler, ülkelerimizin bilim ve sanat alanında karşılıklı işbirliği içeren bilgiler yer aldı. Ayrıca Elazığ'dan Karabağ'da tarih yazan kahramanlarımıza gönderilen mektuplar, fotoğraf galerisi, El yazmalar Enstitüsü alimleri ile Azerbaycan şairi Almas İldırım'ın 100. yıldönümüne özel etkinlikler üzerine konuşuldu. Muhammed Fuzuli ve Harput'un edebi ve kültürel hayatı hakkındaki araştırmaları ve başka ilginç makaleler yer aldı.

Etkinlik sonunda akademisyen Teymur Kerimliye Doç. Dr. Enver Aras tarafından hazırlanan "Hazar'dan Hazar'a Elmas Yıldırım" kitabı hediye edildi. Etkinliğe katılanlar ile hatıra fotoğrafı çekildi.

Azerbaycan Millî Meclisinin ilk defa toplandığı tarihi binada Elazığ-Bakü Kültür ve Sanat Faaliyetleri (1992-2022) adlı yayını için tanıtım toplantısı düzenleyerek bizlere bu şerefi bahşeden Muhammed Fuzuli Elyazmaları Enstitüsünün kıymetli Başkanı Sayın Prof. Dr. Teymur Kerimli'ye, Fuzuli Elyazmaları Enstitüsünün çok kıymetli üyelerine böylesine bir güzelliğin gerçekleşmesine katkıda bulan, teklif ve destek veren Sayın Prof. Dr. Asif Rüstemli'ye ve bütün dostlarımıza şükranlarımızı sunuyoruz.

Azerbaycan'daki hemşehrilerimizle de çeşitli organizasyonlarda beraber olduk. Hepsi de ülkemizi ve şehrimizi en iyi bir şekilde dost ve kardeş Azerbaycan'da temsil ediyorlar. Azerbaycan'da yaşayan hemşehrilerimize teşekkür ediyoruz.

Bir önemli konuya daha değinmek istiyorum, **bu güne kadar tüm etkinliklerimizde yanımızda olan ve iş dünyasının önemli temsilcilerinden hemşehrilerimiz Koloğlu ailesi, bu büyük organizasyonda da bizi yalnız bırakmadı. Bu güne kadar sağladıkları desteklerden ve Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de de yanımızda olan Koloğlu ailesine, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı yönetim kurulu olarak teşekkür ediyoruz.**

Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfının davetiyle katıldığımız Azerbaycan programı münasebetiyle; 1918 yılında Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusuna gönüllü olarak katılan Harputlu Bekir Efendi'nin Sumgayt şehrinde yaşayan ailesini, kızı Sündüs Hanım ve torunu Muhammet Guliyev'i 16 Eylül 2022 tarihinde evlerinde ziyaret ettik.

Bakü'nün kurtuluşunun 104'üncü yıldönümü vesilesiyle
15 Eylül 2022 Perşembe günü
Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası ile gerçekleştireceğimiz
Harput Senfonisi konserine katılmanız
bizi onurlandıracaktır.

Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı
Yönetim Kurulu Başkanı
Mehmet ÇAĞLAR

Yer : Azerbaycan Devlet
Akademik Filarmoniyası
Saat : 19.00
Koltuk No:
Sıra No :

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

ELAZIĞ
KÜLTÜR VƏ TANITMA VAKFI

MÜSLÜM MAQOMAYEV
AZƏRBAJCAN DÖVLƏT
AKADEMIK
FİLARMONİYASI

“BİR MİLLƏT, İKİ DÖVLƏT”

Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri

Dirijorlar:
Mustafa Mehmandarov
Bujor Hoinic

15/2022
SENTYABR
19:00

Solistlər:
Feryal Türkoğlu (soprano)
Zeynep Halvaşi (mezzo-soprano)
Aydın Uştuk (tenor)
Mehmet Yılmaz (bas)
Ahmet Baran (qanun)

Programda - Azərbaycan və Türk bəstəkarlarının əsərləri səslənəcək

trend Day.Az AZƏR TAC MIHLAZ AZpress.AZ

Biletləri şəhərimizin kassalarından və online www.iticket.az saytımdan əldə edə bilərsiniz. iTICKET AZ

15 Eylül 2022'de büyük Hazar'dan küçük Hazar'a yankılanması için planladığımız Harput Senfonisi konseri elde olmayan sebeplerden dolayı ertelendi. Fakat konseri dost ve kardeş Azerbaycan'da ilerleyen bir tarihte gerçekleştirmek için planlamalara başlıyoruz.

Elazığ Kùltür ve Tanıtma Vakfı yönetim kurulu olarak gerek hazırlık aşamasında gerekse de Azerbaycan'da yanimızda gördüğümüz; **Elazığ Belediye Başkanı Sayın Şahin Şerifoğulları'na, Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na, Fırat Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve Milletvekillerimize de** ayrı ayrı hepsine desteklerinden dolayı teşekkür ediyoruz.

Temennimiz, Harput Senfonisi gibi bir önemli eseri yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da icra etmek ve şehrimizi tanıtmaktır.

KAYBETTİKLERİMİZ

Kaybettiğimiz değerli hemşehrilerimize
Allah'tan rahmet diliyoruz.
Kabirleri nur, mekanları cennet olsun.

1. 19.07.2022 DR. TURGAY ÇELEN
2. 15.11.2022 TUĞG. NACİ MEHMET TURANAY
3. 05.12.2022 MUHAMMET HOŞRIK
4. 04.01.2023 ŞEFİKA GÜNEY
5. 10.01.2023 AZİZE GÖKÇEN NERGİZ

ELAZIĞ
KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ

ELAZIĞ
KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ

Sokullu Mehmet Paşa Cad. Ece Sok.
No: 15/3 Dikmen/ANKARA
Tel: 0 312 4802880 • Faks: 0 312 4803808
E-posta: elvak@elvak.org.tr

www.elazigvakfi.org.tr